

TÜRK MİLLİYETÇİLERİNE GÖRE ALEVİ-BEKTAŞI İNANÇ SİSTEMİ, NEVŞEHİR ÖRNEĞİ*

The Alevi-Bektashi Belief System According to Turkish Nationalists: Nevşehir as a Sample Case

Das alevitisch-bektaschitische Glaubenssystem aus der Perspektive türkischer Nationalisten: Eine Fallstudie aus Nevşehir

Yasin ŞAHİN**

N
Ö

Araştırma konusuyla ilgili literatür incelemesinde bugüne kadar Türkiye’de toplumsal birliktelik ve inançlar hakkında ortaya konulan çalışmaların Alevi Sünni ekseninde teşkil edildiği, Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemine ve toplumuna bakış açıları bağlamında yapılan çalışmaların ise saha çalışması yapılmadan dönemin aydınlarının görüşlerine yer verilerek yapıldığı görülmüştür. Bu araştırmayla sahaya inilerek Türk milliyetçiliği görüşünün sosyal olarak yüksek oranda temsil edildiği bilinen Nevşehir ilinde 22 katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemine ve toplumuna bakış açıları ortaya konularak toplumsal birliktelik bağlamında mevcut problemlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

* Bu makale Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Alevi Bektaşî Kültürü Ana Bilim Dalı’nda Dr. Öğretim Üyesi Mıhrıban ARTAN OK’un danışmanlığında Yasin ŞAHİN tarafından kaleme alınan “*Türk Milliyetçilerinin Alevi Bektaşî İnanç Sistemine Bakış Açıları, Nevşehir Örneği*” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasından üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Alevi Bektaşî Kültürü Anabilim Dalı, yassin.sahin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3676-4750.

Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemi ve nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni tercih edilmiştir. Araştırmanın yöntemi ve deseni doğrultusunda sahaya inilmiş, amaçlı ve kartopu örneklem yöntemiyle belirlenen 22 Türk milliyetçisiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımcılardan izin alınarak da ses kayıtları alınmıştır. Ses kayıtları program yardımıyla yazıya aktarılmış ve kalıcı olarak silinmiştir. Veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle tahlil edilerek kodlara, kategorilere, temalara ulaşılmış ve temalardan da yargılara varılmıştır. İçerik analiziyle oluşturulan tablolardaki veriler ise betimsel analizle tahlil edilmiştir.

Araştırmada Türk milliyetçilerinin büyük bir oranla (%82) Alevi-Bektaşî inanç sistemine ve toplumuna karşı olumlu düşünceleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alevilik Türk milliyetçilerine göre insan topluluğu, mezhep, inanç sistemi, düşünce sistemi, kavram, ideolojik bir fikir ve bir yoldur. Bektaşilik ise tarikat, insan topluluğu, kavram, düşünce sistemi, mezhep ve kültürdür. Çalışmada İslam açısından Türk milliyetçilerinin büyük bir çoğunluğunun (%83) Alevi-Bektaşî inanç sistemini İslam dini içerisinde olarak değerlendirdiği görülmüştür. Türk kültürü açısından da Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu Türk kültürünü yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Türk Milliyetçiliği, Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi, Toplum, Toplumsal Birliklilik.

ABSTRACT

A review of the existing literature on the subject reveals that studies in Turkey concerning social cohesion and belief systems have predominantly been framed within the Alevi-Sunni axis. Moreover, researches examining Turkish nationalists' perspectives on the Alevi-Bektashi belief system and community has largely been based on the views of intellectuals, without incorporating fieldwork. This study addresses this gap by conducting field research in the province of Nevşehir, where Turkish nationalist sentiment is known to have strong social representation. In-depth interviews were conducted with 22 participants. The study aims to explore Turkish nationalists' views on the Alevi-Bektashi belief system and community, and to identify the key problems concerning social cohesion.

For this purpose, a qualitative research method was employed, specifically adopting a phenomenological research design. Based on this methodology and design, fieldwork was carried out, and semi-structured interviews were conducted with 22 Turkish nationalists selected through purposive and snowball sampling methods. Audio recordings were taken with participants' consent, transcribed with the help of software, and then permanently deleted. The data were collected using a semi-structured interview form. The transcribed data were analyzed using content analysis, from which codes, categories, and themes were identified, leading to key findings. The tables created through content analysis were further interpreted using descriptive analysis.

The study found that a significant majority (82%) of Turkish nationalists hold positive views toward the Alevi-Bektashi belief system and community. According to Turkish nationalists, Alevism is perceived as a community, a sect, a belief system, a way of thought, a concept, an ideological idea, and a path. Bektashism, on the other hand, is seen as a religious order (tariqa), a community, a concept, a system of thought, a sect, and a cultural structure. From the perspective of Islam, the majority of Turkish nationalists (83%) consider the Alevi-Bektashi belief system to fall within the scope of Islam. Culturally, they perceive the Alevi-Bektashi tradition and community as reflecting Turkish culture.

Keywords: Nationalism, Turkish Nationalism, Alevi-Bektashi Belief System, Society, Social Cohesion.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Literaturrecherche zeigt, dass sich bisherige Studien zum gesellschaftlichen Zusammenhalt und zu religiösen Strömungen in der Türkei überwiegend auf das Verhältnis zwischen Alevitentum und Sunnitentum konzentriert haben. Studien zur Sichtweise türkischer Nationalisten auf das alevitisch-bektaşitische Glaubenssystem und dessen Anhängerschaft basieren zumeist nicht auf Feldforschung, sondern auf den Positionen zeitgenössischer Intellektueller. Im Rahmen dieser Studie wurde eine qualitative Feldforschung in der Provinz Nevşehir – einem Zentrum des türkischen Nationalismus – durchgeführt. In diesem Zusammenhang wurden Interviews mit 22 türkischen Nationalisten geführt, um ihre Sichtweisen auf das alevitisch-bektaşitische Glaubenssystem sowie daraus resultierende gesellschaftliche Spannungen zu erfassen. Die Studie folgte einem phänomenologischen Ansatz; die Teilnehmenden wurden über gezielte Stichproben und das Schneeballverfahren rekrutiert. Die Interviews wurden mit Zustimmung der Befragten aufgezeichnet, transkribiert und anschließend gelöscht. Die erhobenen Daten wurden mithilfe halbstrukturierter Leitfäden gesammelt und mittels Inhaltsanalyse ausgewertet. Dabei wurden Codes, Kategorien und zentrale Themen extrahiert und zu interpretativen Aussagen verdichtet; ergänzend kam eine deskriptive Analyse zum Einsatz. Die Ergebnisse zeigen, dass 82 % der befragten Nationalisten dem alevitisch-bektaşitischen Glaubenssystem und seiner Gemeinschaft positiv gegenüberstehen. Aus ihrer Perspektive stellt das Alevitentum eine Menschengemeinschaft, ein Glaubenssystem, ein Denkmodell, ein Konzept, eine Ideologie und einen spirituellen Weg dar, wohingegen sie das Bektaşitentum als einen Sufiorden, eine Gemeinschaft, ein Konzept, ein Denksystem, eine Konfession und eine Kultur betrachten. Aus religiöser Perspektive bewerteten 83 % der Teilnehmer das alevitisch-bektaşitische Glaubenssystem als Teil des Islam. Aus kultureller Perspektive werden das Alevitentum und Bektaşitentum von den befragten türkischen Nationalisten als Ausdruck türkischer Kultur betrachtet.

Schlüsselwörter: Nationalismus, türkischer Nationalismus, alevitisch-bektaşitisches Glaubenssystem, Gesellschaft, gesellschaftlicher Zusammenhalt.

Giriş

Anadolu gerek jeopolitik konumu gerekse doğal zenginleri gibi sahip olduğu özelliklerinden dolayı tarihsel akış içerisinde birçok etnik gruba, dine, medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapmış bir toprak parçasıdır. Aynı zamanda Anadolu farklı medeniyetlerin, dinlerin, etnik grupların bir araya gelerek kaynaştığı ve bu kaynaşma sonucunda da yeni kültürlerin ortaya çıktığı bir coğrafyadır. Bu sebeple bu coğrafyada yaşayan topluluklar, komşu medeniyetlerle etkileşimleri sonucunda başta kültür ve din olmak üzere birçok yönden etki altında kalmışlar hem de komşu medeniyetleri etkilemişlerdir.

Önceleri Helenistik kültürün etkisinde kalan Anadolu daha sonra Roma İmparatorluğu hakimiyetine girmiş, III. yüzyıldan itibaren de Hristiyanlaşma süreci başlamış ve XII. yüzyıla kadar da Doğu Roma İmparatorluğu etkisinde kalmıştır (Ocak, 2011: 26). XII. yüzyılda Anadolu, Türklerin de ilgisini çekmiş ve Anadolu'ya keşif amaçlı akınlar düzenlenmiştir. Türkler, tarihsel süreç içerisinde XI. yüzyıldan önce de birçok defa Anadolu'ya gelmişlerdir. Fakat Anadolu kapılarının 1071 Malazgirt savaşı ile Türklere açıldığı kabul edilen görüştür.

Sümer (1960) ve Ocak (2011) her ne kadar Anadolu'ya gelenlerin henüz Müslüman olmuş Oğuz Türkleri olduğunu ifade etseler de Türklerin İslamiyet ile tanışmaları VII. yüzyıllarda İslam ordularının Türkistan bölgesine gerçekleştirdikleri akınlarla başladığı kabul edilen görüştür. VII. yüzyıldan itibaren Türkistan bölgesinde İslamiyet ile tanışan Türkler XII. yüzyıla birlikte Anadolu'ya sistemli olarak geldiklerinde yanlarında kültürlerini ve dinlerini de getirmişlerdir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşen ve yerleştikleri yerleri yurt edinen Türkmen aşiretleri Anadolu'nun etnik yapısına yeni unsurlar eklemiş ve İslam dininin bu bölgelerde yayılmasına katkı sağlamışlardır (Artan Ok, 2024: 179; Ocak, 2011: 26; Turan, 2016: 280-281). İslam'ın Anadolu coğrafyasında yayılması da "*Kolonizatör Türkmen şeyhleri ve dervişleri*" olarak adlandırılan "*Baba, Abdal, Sultan, Dede*" lakaplı Türkmenler öncülüğünde gerçekleştirilmiştir (Artan, 2023: 203; Artan Ok, 2024: 179; Ocak, 2011: 27). Bu dervişler, dinî önder olmanın yanında Türkmen topluluklarının iskân ve yerleşimine de öncülük etmişlerdir. Boy, oba, aşiret ve oymak şeklinde örgütlenen Türkmen dervişler, toplumda hem sosyal hem de dinî lider konumunda olmuşlardır. Söz konusu dervişlerin Anadolu'da dinî-sosyal hayatı tanzim etmenin yanında, Türk nüfusunun korunmasında ve Türk hâkimiyetinin temin edilmesinde de stratejik

görevler üstlenmişlerdir (Baharlı, Artan Ok, Akın ve Işık, 2024: 34; Baharlı, Akın ve Artan Ok, 2024: 34).

Araştırmanın konusuyla yakından ilişkili olan ve günümüze kadar da devam eden problemlerin başlangıcını, Anadolu'ya gelen ve İslam'ın şeriat hükümlerine uymayan (batını) yönünü benimseyen göçer evli Türklerin sahip oldukları inanç yapısıyla devletleşme süreci ile zaman ile değişen, şeriat hükümlerine uyan bir İslam anlayışının yerleşik hayata geçen Türkler tarafından benimsenmesine kadar götürmek mümkündür. Türkler tarihsel süreç içerisinde birçok toplumla etkileşim içerisinde olmuşlar ve çeşitli dinleri benimsemişlerdir. Musevilik, Hristiyanlık gibi semavi dinlerin yanında Gök tanrı inancı, Şamanizm, atalar kültü gibi Türkistan kökenli, Budizm ve Maniheizm gibi Hindistan kökenli dinler de Türklerin İslamiyet öncesinde benimsedikleri dinlerden bazılarıdır (Ocak, 2020: 16). Ayrıca Türkler yeni bir dine girdiklerinde eski dini inançlarını tamamen bir kenara bırakmamışlar, eski dinlerinin yeni dine ters düşmeyen yönlerini olduğu gibi, ters düşenleri ise yeni dine uyarlayarak aktarma yolunu benimsemişlerdir. İslam'ın Türkler arasında yayılmasıyla Türkler eski inançlarını İslam içerisinde devam ettirmişlerdir. İnanç aktarma özellikle göçer evli Türklerde yaygın olarak benimsenen bir anlayış olarak devam ettirilmiştir (Ocak, 2020, aktaran Şahin, 2023: 372). Göçer evli Türkler yaşam şartlarının getirdiği koşullardan ötürü İslam'ın tasavvufi boyutunu benimsemiş, şeriat hükümlerine uyan İslam ise yerleşik hayata geçen Türkler tarafından benimsenmiştir.

İslam, sosyal yaşantı ve kültürel açıdan ele alındığında iki farklı yönüyle ön plana çıkar. Bunlardan ilki Kur'an-ı Kerim'in esaslarına sıkı sıkıya bağlı, gelişmiş bir sanat ve kültürel yapıyla bezenmiş "*Yüksek İslam*" ya da "*Şebirli İslam*"; diğeri ise mitolojik inançları ve kültürü içerisinde barındıran, daha çok göçer evli topluluklar arasında yaygınlık gösteren "*Popüler İslam*" ya da "*Halk İslam'ı*" dır. Halk İslam'ının Türkiye tarihinde temsilcisi olmuş topluluk Alevi-Bektaşiler olmakla birlikte bu inanç az da olsa Sünni inanca sahip Türkler arasında da benimsenmiştir. Yüksek İslam anlayışının temsilcileri ise müteşerri İslam anlayışına sahip Sünni Türk toplumdur (Ocak, 2018: 15-16).

Araştırmanın Problemi

Zühhd, fütüvvet ve melamet gibi tasavvufi düşünce tarzlarının etkisiyle tarihi Horasan bölgesinde Horasan tasavvuf ekolü ortaya çıkmıştır. Horasan tasavvuf ekolünün etkisiyle de zamanla Kalenderilik, Yesevilik, Haydarilik gibi çeşitli tarikatlar

teşekkül etmiştir. Bu tarikatlara mensup olan ve Gaziyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum gibi isimlerle anılan sufi dervişler gerek Moğol baskısı gerekse İslam'ı yayma düşüncesi gibi sebeplerle Anadolu'ya akın etmişlerdir. Henüz kuruluş aşamasında olan Osmanlı devleti ise Anadolu'ya gelen bu topluluğu özellikle sınır boylarına yerleştirerek tekke ve zaviye kurmalarına izin vermiş ve onlara çeşitli vakıflar vererek de teşvik etmiştir. Bu gazi dervişler bulundukları yerlerin sınır güvenliğini sağlamış hem de bölgede Türklüğün ve İslam'ın yayılmasında büyük katkı sağlamışlardır (Barkan, 2021: 149-199).

Osmanlı Devleti zaman geçtikçe Türk grupları devlet otoritesine tehdit olarak algılanmış ve Türk grupları devlet yönetiminden ve merkezden uzaklaştırma politikasını benimsemiştir. Bu minvalde Osmanlı Devleti Orhan Bey zamanında sadece padişaha bağlı düzenli bir ordu kurma çalışmaları başlatmıştır. Eğitimde ise tekkelerin yerine medreseler kurulmuş, Arap ve Acem kökenli fakihler sufilerin yerini almaya başlamıştır. Devlet yönetiminde etkili olan ulema sınıfında da yine Arap ve Acem kökenliler tercih edilmeye başlanmıştır. Devlete ekonomik gelir sağlamak amacıyla da göçer evli Türk aşiret ve boyları yerleşik hayata geçmeye zorlanmıştır (Yıldırım, 2021: 107). Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü bu faaliyetler neticesinde devletle gayri müteşerri İslam anlayışını yani halk İslam'ını benimsemiş göçer evli Türk gruplar arasında uzaklaşma meydana gelmiştir. XVI. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı ve Safevi Devleti arasında çekişmeleri ve yukarıda bahsedilen grupların Safevi Devleti'ne yakınlık göstermeleri ayrılmayı üst noktalara taşımıştır. Sonuç olarak Osmanlı Devleti içerisinde çeşitli isyanlar patlak vermiş, devlet göçer evli gruplar üzerinde baskı uygulamış ve bu gruplara “Kızılbaş, Işık, Torlak, Abdal” gibi isimler verilmiştir. Nitekim çözüm odaklı tedbirler yerine geçici çözümlerle Kızılbaş gruplarına yönelik uygulanan siyaset uzun yıllardır süren bir problem olarak devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla Türkiye’de bir rejim değişikliği yaşanmasına karşın Alevi-Bektaşî toplumunun yaşadığı problemler çözüme kavuşturulamamıştır. Yaşanılan rejim değişikliğiyle toplumsal ve sosyal alanda da birçok yenilik yapılmıştır. Bu değişim çalışmalarının en önemlisi ise laiklik ilkesinin kabulüyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet laiklik ilkesiyle dinin toplumsal yaşamı düzenleme ve devlet üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Devlet dinden ayrı düzenlenmekle birlikte din, sivil kurumların hakimiyetine de bırakılmamıştır. Bunu gerçekleştirmek amacıyla da devletçilik politikası benimsenmiş, Diyanet İşleri Başkanlığı hayata geçirilmiştir (Kılıç, 2017: 296).

Laiklik ilkesi çerçevesinde dinde aşırılıklarla mücadele edilmeye çalışılmış, dini (İslam) hurafelerden arındırma amacıyla çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bahsedilen aşırılık ve hurafelerin kaynağı olarak şeyhler, tekkeler ve zaviyeler görülmüş ve 1925 yılında tekke ve zaviyeler kapatılmıştır (Kılıç, 2017: 299-308). Laiklik ilkesi çerçevesinde akla ve mantığa uygun, hurafelerden, dogmalardan ve batıl inançlardan arındırılmış öz İslam'ın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Fakat laiklik ilkesinin halka yeterince açıklanamaması neticesinde laiklik, eskinin direncini temsil eden siyasal ve toplumsal kesimler tarafından benimsenememiş, Sünni kesim tarafından da laiklik, dinsizlik olarak görülmüştür. Uygulamada laikliğin gerçek anlamından uzaklaşılması da bu tepkilerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Devlet ve Alevi-Bektaşî toplumu arasında yaşanan bu problemler günümüze kadar devam etmiştir.

Diğer taraftan toplumsal alanda Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayarak halk İslam'ını benimseyen topluluklarla (Alevi-Bektaşî toplumu) Yüksek İslam'ı temsil eden Sünni toplum arasında yaşanan problemler de günümüzde çözüme kavuşmuş değildir. Toplumsal alanda yaşanan bu problemler açısından karşı karşıya gelen en büyük topluluk ise Türk milliyetçileri ve Alevi-Bektaşî toplumdur. 1944 yılından itibaren Türk milliyetçilerinin İslam'la bütünleşme çabaları ve soytürkçülüğün terkedilmesi neticesinde Türk milliyetçileri arasında Sünni İslam kabul görmüştür. İlk dönemlerde öz Türkler olarak görülen Alevi-Bektaşî toplumu, Türklüğün İslam üzerinden tanımlanması neticesinde özellikle de 1960'lı yıllardan itibaren dışlanmaya başlanmıştır. Bunun neticesinde de Alevi-Bektaşî toplumu sol siyasete yakınlık göstermeye başlamıştır. Daha sonra Türk milliyetçilerinin düşman algısı komünizm ve mezhepçilik üzerine kurgulanmış ve Alevi-Bektaşî toplumu da bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir (Telek, 2012: 108-110). Özellikle muhafazakâr Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî toplumuna ve inancına bakış açıları sebebiyle yaşanan problemler günümüze kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi ve Cumhuriyet Döneminde Milliyetçi Kesimin Alevi-Bektaşî İnanç Sistemine Bakış Açısı

Osmanlı'nın son dönemlerinde ve erken Cumhuriyet döneminde toplumun Türk ve Alevi algısını Aydemir otobiyografisinde açıkça ortaya koymaktadır. Aydemir (1976) eğitim verdiği askerlere "Biz Türk değil miyiz?" sorunu sorması üzerine "Estağfurullah" yanıtını almıştır. Bu cevap karşısında oldukça şaşırان Aydemir düşüncesini şu şekilde ifade eder:

“Halbuki biz Türk’tük. Bu ordu Türk ordusu idi. Türklük için savaşıyorduk. Asırlarca süren maceralardan sonra son sığınağımız ancak bu Türklük olabilirdi. Fakat ne çare ki bu ‘biz Türk değil miyiz?’ diye sorunca ‘estağfurullah’ diye cevap verenlerin görüşüne göre Türk demek Kızılbaş demekti. Kızılbaşlığın ise ne olduğu bilinmiyordu. Ama onu herhalde kötü bir şey sayıyorlardı. Yahut belki de aslında kendileri Kızılbaş oldukları halde böyle görünüyorlardı.” (1976: 104).

Kızılbaşlar hakkındaki düşüncelerini ise Aydemir “Anadolu’da vaktiyle binlerce, on binlerce insan Kızılbaş oldukları için öldürülmüşlerdi. Gerçi bu öldürülenler hakiki saf Türk aşiretler halkı, Oğuz Türkleriydiler. Demek ki korku hala yaşıyordu...” (1976: 104) sözleriyle ifade ederek onların Türk etnik kökenine vurgu yapmıştır. Aydemir’e göre bu, öz Türk olan Alevilerin İslam akidelerine karşı direnişleriydi (1976: 106).

XIX. yüzyılda Amerikalı ve Avrupalı misyonerler Anadolu’daki faaliyetlerini Aleviler özellikle de Kürt Aleviler üzerine yoğunlaştırmışlardır. Aleviler ile Hristiyanlar ve özellikle de Ermeniler arasındaki yakınlaşmalar devlette rahatsızlıklara sebebiyet vermiştir (Kieser, 2005: 39). Bu dönemde İngilizler Konyalıları Türk olmayıp aslında Selçuki oldukları, Ermeniler de Alevi Türkmenlere aslında Ermeni oldukları fikrini aşılama çabışmıştır (Nur, 1968: 710). Bu yakınlaşmalar, Türk milliyetçileri ve devletin Alevilere “şüpheli ve tehlikeli” olarak bakmalarına sebep olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti bu duruma önlem almak, Anadolu’da Türk nüfusunun üstünlüğünü göstermek ve Anadolu’nun etnik dağılımı hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla Baha Said Bey’i görevlendirmiştir (Dündar, 2002: 894). Baha Said, Aleviler üzerinde yapmış olduğu çalışmasını raporunda şu şekilde ifade etmiştir:

“Töresini, milliyetini seven Türk, kozmopolitliğe ısınmadı. Arap’ın beynelmilel mefkûresi ile Türk’ün milli ideali birleşemedi; ilelebet de olmayacaktır. Onun için en töreci, en halis Türkler, Türkmenler, Yörükler ve en sonunda en zeki, en aydın, heyecanlı Türkler özgürlüğü tadacak bir ocak aradıkları zaman, onu Alevî tekkelerinde gördüler ve bildiler. Çünkü oralarda ‘milli kurtuluş’ vardı” (2006: 163).

“Türk-Alevi kurucularının görünen gayesi, Türk’ün dilini, soyunu ve kanını korumaktı. Onlar maddeten buna muvaffak oldular. Kızılbaşlar tamamıyla Türk kaldı. Hatta alevi olmayan Türk’le evlenmedi. İki kadın almadı... Sözü nü Türk dilini güzelliğinden ayırmadı. Turan elinden nasıl göç ettiyse, Oğuz töresinde ‘şölen Ayını’ nasıl açılırsa, o da yüce er meydanını muhabbet meydanını öyle açtı...” (2006: 166).

Baha Said'e göre Alevilik: Türklerin Türk soyunu, kanını ve dilini “kozmopolit saray ruhuna” karşı koruma çabası ve Türk kültürünün “uyuşuk, dalkavuk, riyakâr” Farslılar ve “hilekâr, dilenci” Arapların kültürüne karşı direnmesidir (2006: 157).

Kültürel milliyetçiliğin öncüsü Gökâlî de Aleviliğin ortaya çıkışını Osmanlı'nın kozmopolitleşmesi üzerinden açıklar. Ona göre, Osmanlı kozmopolitleşerek sınıf çıkarını ulusun çıkarı üzerinde görmüştür. Osmanlı genişledikçe devlette yönetenler ve yönetilenler olmak üzere iki ayrı sınıf ortaya çıkmıştır. Yönetici kozmopolitler Osmanlı sınıfını, yönetilen Türkler ise Türk sınıfını oluşturmaktaydı ve Kızılbaşlığın ortaya çıkışı da bu ayrılık sebebiyle gerçekleşmişti (Gökâlî, 2004: 32).

Alevilik-Bektaşîlik anlayışını Türklük içerisinde tanımlayarak soytürkçü hareketi kitleleştirmek isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti Alevilerle iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Talat ve Enver Paşa Anadolu'da birliği sağlamak ve Alevilerin de desteğini kazanmak amacıyla Hacı Bektaş'ı ziyaret etmişlerdir. Çelebi Celaleddin Efendi de saraya ziyarete gitmiştir. I. Dünya Savaşı'nda kurulan Bektaşî Alayları Kafkas cephesinde savaşmıştır (Şener, 1989: 137). Bektaşî Dergâhı postnişini Çelebi Cemaleddin Efendi ve Salih Niyazi Baba ile Mustafa Kemal arasında Sivas ve Erzurum kongrelerinden sonra birtakım görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonrasında Alevilerin Kurtuluş Savaşı'na destekleri sağlanmıştır (Kansu, 1988: 495).

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Fuad Köprülü, H. Reşit Tankut, Yusuf Ziya Yörükân, Hilmi Ziya Ülken gibi isimler Baha Said'in çalışmalarında etkilenmişler ve Türk Tarih Tezinde var olan anlayışı devam ettirmişlerdir. Bu yazarların ortak noktası Aleviliğin, Türklerin İslamiyet öncesinde benimsedikleri dinlerin özellikle de Şamanizm'in inanç ve ibadetlerinin devamı olarak gösterilmesidir. Fakat bu isimler Aleviliğin senkretik ve eklektik yapısını görmezden gelmişlerdir (Vorhoff, 2003: 37). Köprülü, Babai Türkmenlerinin devamı olarak Anadolu Kızılbaşlarını görmüştür (2005: 43). Bardakçı ise Osmanlı vakanüvisleri ve tarihçilerinin Anadolu'da meydana gelen ayaklanmalara çapulculuk, zındıklık, Kızılbaşlık ve Rafizilik gibi damgalar vurarak kendi etnik gruplarını ahlaksızlıkla itham ettiğini söylemiştir. Bu isyanların sebebinin milli ruhun kaybedilmesi ve Arap, Acem ve Bizans harslarının yayılmasına tepki olarak ortaya çıktığını belirtmiştir (1940: 38-94). Tankut, Hataylı Alevilerin ve Anadolu'daki diğer Alevilerin kafatası ölçümlerine göre Türk olduklarının ispat edildiğini söylemiştir (1938: 11-12).

Bu dönemde Alevilik Türklüğünü ileri sürdüğü ölçüde kabul edilmiş ve Aleviler eski Türk kültürünün taşıyıcıları olarak görülmüştür. Bu görüşün yanı sıra Aleviliğin Türk kültürünü yansıtmayan teoloji unsurları ise “cehalet ve hurafat” olarak değerlendirilmiştir. Baha Said açısından Alevilik, Türk kültürünü yansıtmaması bakımından önemlidir. Dini ritüelleri açısından ise Aleviler, hurafelere inanan zavallılardır. Baha Said bu düşüncesini “O [Aleviler], halen Mehdi’yi, on ikinci gaip imamın zuhurunu beklemektedir. Zavallı Aleviler, kendilerini bu hülyada imha eden sebeplerin Yahudi ve Hristiyanlık nazariyesi olduğunu anlasalar, ne kadar ümitsiz olurlardı” (2006: 165) sözleriyle ifade etmiştir. Tankut ise Zazalar üzerine yaptığı araştırmasında Alevilerin Hristiyanlar ve Ermenilerle dostluklarından yola çıkarak onları kandırılmaya müsait “şüpheli heretik” olarak görmüştür (2000: 37-79). Bardakçı ise Alevilerin cahil olduğu düşüncesini “Uzun yüzyıllar nereden geldikleri, ne oldukları belirsiz cahil dedelerin ellerinde kalan, Hindin (Dokunulmazları) durumuna düşürülen, irfan nurundan mahrum yaşayan bu zavallılar; hakikatte neye inandıklarının, kimlere niçin tapmakta olduklarının hiç de farkında değillerdi” (1945: 27) sözleriyle dile getirmiştir.

Bu düşünce tarzını bir adım daha ileriye taşıyanların öncüsü olan Günaltay (1916), Hurâfâtın Hakikata isimli eserinde Kızılbaşları en sefil hurafelerin sahipleri olarak görmüştür. Kızılbaşların Sünni düşmanlığı yaptıklarını, Hristiyanları kendi din ve aynı etnik kökenden olan kardeşlerine tercih ettiklerini belirtmiştir (s. 207-209). Günaltay bu düşüncesini “*Anadolu’nun en cahil, en hurafe perest cemaati bu biçarelerdir. Akla, irfana batta insana yakışmayacak itikadat bu bedbahtları hayvan seviyesine indirmiştir. Kendileri, hallerinden asla şikâyet etmezler*” (1916: 207) sözleriyle ifade etmiştir. Ona göre Kızılbaşlar düşmanla iş birliği yapabilecek potansiyele sahiptir ve millî birlik açısından tehdit oluşturmaktadır. Diğer taraftan da İslam akidelerine uymayan hurafelere inanan cahillerdir. Ne yazık ki Günaltay’ın bu düşünceleri bazı modernist milliyetçiler tarafından devam ettirilmiştir. Ömer Seyfettin Harem isimli öyküsünde, Musahipzade Celal Mum Söndü isimli oyununda, Naşit Hakkı Uluğ Derebeyi ve Dersim isimli eserinde Günaltay’ın fikirlerini daha da ileri giderek sürdürmüşlerdir.

1930’lu yıllara kadar milliyetçiliğin seküler ve kültürel yorumunu benimseyen Türk milliyetçileri, Alevi-Bektaşî inanç sistemini ve Alevi-Bektaşî gruplarını Türk kültürünü ön planda tuttuğu sürece “İslamiyet öncesi Türk kültürünün temsilcileri ve öz Türkler” olarak görmüşlerdir. Alevi-Bektaşî inanç sistemini de Sünnî kültürden bir sapma, hurafat, cahillik, sapkınlık olarak isimlendirmişlerdir. Ayrıca Aleviler

yabancılar tarafından kandırılması kolay, milli birlik açısından tehlikeli, şüpheli olarak görülmüş ve dışlanmışlardır.

1930-1946 yılları arası yaşanan siyasi gelişmelerden etkilenen milliyetçilik etnisiteye önem vermiştir. Yeni bir topluluk yaratmak amacıyla din yerine ulus ön plana çıkmıştır. Alevi-Bektaşî zümrelere karşı Türklük üzerinden benimseyici bir tavır sergilenmiştir. Bu dönemde seküler milliyetçilik akımı karşısında milliyetçiliği etnisite çerçevesinde benimseyen aydınlar çeşitli dergilerde düşüncelerini ifade etmişlerdir (Telek, 2012: 67).

Bu çerçevede Hüseyin Nihal Atsız, Atsız Mecmua ve Orhun Dergilerini çıkararak bu akıma öncülük etmiştir. Atsız, Fransız tarzı millet anlayışına dayanan ve kendisini Türk olarak tanımlayan herkesi Türk olarak gören Kemalist milliyetçiliğe karşı çıkıyor, Türk'ü tanımlamak için esas olanın kan olması gerektiğini ifade ediyordu (1992: 140). Aleviliği ise Şamanizm'e dayandıran Atsız, Türkistan ile bağ kurmaya çalışmış ve Aleviliği Türklük üzerinden ifade etmiştir. Atsız Mecmua'da Alevilik ile ilgili Abdülbaki Gölpınarlı da çeşitli yazılar yazmıştır. Gölpınarlı, Aleviliğin tarihsel gelişimine katkı sağlayan Kalenderilik, Melamilik, Bayramilik ve Bektaşilik gibi tarikatların Türkistan kökenli Türk tarikatları olduklarını savunmuştur (1932: 17).

Bir diğer Türk milliyetçisi Rıza Nur da Tanrıdağ Dergisi'nde yazdığı yazılarında Aleviliği Türklük üzerinden tanımlamıştır. Alevi-Bektaşî nefeslerine ilgi duyan Nur bu nefeslerde kullanılan sade Türkçe'yi takdir etmiştir. Bu nefeslerden çoğunun altında imzası olan Şah İsmail'in nefesleri hakkında ise "Şiirler güzel, canlı ve bilhassa dikkati çeken şey, İran'daki bu Türkün dilinin adeta bir İstanbul dilinden farksız ve güzel olmasıdır" sözlerini sarf etmiştir (Nur, 1942: 5).

Reha Oğuz Türkkan ise Bozkurt Dergisi'nde yayınladığı yazılarında etnisiteye dayalı milliyetçiliği savunduğunu açıkça dile getirir. O ve çevresi Aleviliği Türk kültürünü yansıttığı sürece olumlu görür fakat Aleviliğin insanları beynelmilelciliğe sürükleyeceği fikriyle tehlikeli olarak görmektedir (Telek, 2012: 94).

Ahmet Caferoğlu ve arkadaşları da Türk Amacı isimli dergide Alevilikle ilgili yazılar yazmıştır. Bu dergide yayınlanan bir yazıda Salcı, Alevilerle ilgili düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

"Mezhepleri icabınca itikat ettikleri ve sevk olundukları tasavvufun tevlikar telakkileri onları hayli münevverleştirmiştir. Her şeyin gönülde biteceğine ve cennet ile

cehennemnin gönül istirahati ve azabında olduğuna inanmışlardır. Çalışkanlık onların en birinci vasıflarıdır. Çalışmadan Allah'ın vereceğine, yerden define çıkacağına kani değildirlir. Onun için, kadınları bile çalışmakta erkekleri geçerler. Hariç kabileden olan civar halkı onların iki meziyetlerine hayrandırlar: çalışkanlık ve bütün hareketlerindeki doğruluk. Devletin rejimlerine bütün canlar ile sadıktırlar. Köylerinde vergi bakayası kalmaz. Vergi için hapsedilenleri yoktur.” (1942: 314).

1930-1946 yılları arasında baskın olan etnisiteyi ön planda tutan milliyetçi akım, Alevi-Bektaşî zümreleri Türklük üzerinden tanımlamış, onları eski Türk inançlarının taşıyıcısı öz Türkler olarak görmüş ve söz konusu zümrelere karşı olumlu bir tavır takınmıştır. 1944 yılında ise Almanya karşısında Rusya'nın başarılı olmasıyla Türkiye'de sol görüş güç kazanmaya başlamış, Türk milliyetçileri tarafından ise komünizm tehlikesi ortaya çıkmıştır. Etnisiteye önem veren Milliyetçilik bu yıllarda güç kaybederek yerini muhafazakâr milliyetçiliğe bırakmıştır. Muhafazakâr milliyetçilik kendini farklı kaynaklar üzerinden tanımlama çabasına girerek Sünni İslam'la bütünleşmiştir. Nur'un meşhur “Tanrıdağ'ı kadar Türk, Hıra Dağ'ı kadar Müslüman” söylemi sağ milliyetçi görüşün söylemi haline gelmiştir (1942: 1). Artık kan esasına dayalı milliyetçilikten vazgeçilmiş Gökalp'in öncülüğünü yaptığı kültür milliyetçiliğine geçiş yapılmıştır (Telek, 2012: 98-99).

1960'lı yıllarda Türkçü Turancı milliyetçiler ile muhafazakâr milliyetçiler arasında Türklük üzerinden tartışmalar yaşanmıştır. Muhafazakâr milliyetçiliği savunan Başgîl'in “Biz, bilakis, İslam çemberiyle çevrilmiş bir ülkede, ırklar sentezi halinde, kendi başına yaşayan, nev'î şahsına münhasır bir milletiz.” sözlerine Atsız “İslam kazanında kaynamayan ve sayıları 8–10 milyon tahmin edilen Kızılbaş Türkler bu millettendir. Ordinaryüsün iddialarından çıkan sonuç budur.” (1992: 408) sözleriyle cevap vermiştir. Sünni İslam anlayışının milliyetçi kesimde kabul görmesiyle Atsız'ın deyimiyle “İslam kazanında kaynamadığı” düşünülen Alevi-Bektaşî zümreler Türklük dışında görülmüş ve Türk milliyetçileri tarafından dışlanmıştır. Bu anlayış karşısında Alevi-Bektaşî toplumu sol siyasete yakınlık göstermiştir.

1969 yılında Adana'da gerçekleştirilen kongrede ise Türk milliyetçileri arasında kültürel milliyetçiliği savunan ve önderliğini Alparslan Türkeş'in yaptığı grupla kan esasına dayanan milliyetçiliği savunan ve önderliğini Nihal Atsız'ın yaptığı grup arasında derin görüş ayrılıkları yaşanmış, neticede Adana Kongresi Alparslan Türkeş'in grubunun zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu kongreyle Türk milliyetçiliği anlayışında değişiklikler yapılmıştır. Tanrı dağı kadar Türk söyleminin yanına Hıra

dağı kadar da Müslüman söylemi eklenmiş ve Türklük Sünnî İslam üzerinden yeniden kurgulanmıştır. Partinin amblemindeki bozkurt kaldırılarak yerine İslam'ın simgesi olan üç hilal getirilmiştir (Telek, 2012: 101-102).

1960-1980 yılları arasında ise Sünnî İslam'ın kabul edilmesiyle birlikte MHP'nin öteki algısı mezhepçilik, komünizm ve bölgecilik üzerinden yeniden şekillenmiş, sol siyasete yaklaşan Alevi-Bektaşî zümreler ise bu çerçevede değerlendirilmiştir. Bu sebeple özellikle milliyetçi muhafazakâr kesimin Alevi-Bektaşî zümrelerine olumsuz bakış açısı uzun yıllar devam etmiş, iki kesim arasında yaşanan problemler günümüze kadar sürmüştür.

Araştırmanın Problem Cümlesi

Çalışmanın problemini “Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemine ve Alevi-Bektaşî toplumuna bakış açıları” oluşturmaktadır.

Araştırmanın Alt Problemleri

- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi-Bektaşî toplumu hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkında bilgi düzeyleri nedir?
- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip topluluklar İslamiyet açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini nasıl konumlandırmaktadırlar?
- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Türk kültürü açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemine bakış açıları nasıldır?
- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Hacı Bektaş Veli hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi-Bektaşî inanç sistemini benimseyen kişilerin kamusal ve sosyal alanda yaşadıkları problemler hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Türkiye’de toplumsal birliktelik açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkında dilek ve temennileri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Çalışmada Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve Alevi-Bektaşî zümreleri hakkındaki düşünceleri ve toplumsal birliktelik açısından problem olarak gördükleri hususların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Türkiye’de sosyal alanda toplumsal birliktelik ve dini inançlar konulu yapılan çalışmaların genellikle Alevi Sünni inançları çerçevesinde yapıldığı; Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemine ve toplumuna bakış açısı üzerinde yapılan çalışmaların ise saha çalışması yapılmadan, kaynak tarama şeklinde, milliyetçi aydın kesimlerin görüşleri sınırlılığında ve milliyetçi muhafazakâr kesimin görüşlerini kapsamak suretiyle yapıldığı görülmüştür.

Araştırmada saha çalışması yapılmış, Türk milliyetçiliğinin yüksek oranda temsil edildiği Nevşehir ilinde 22 Türk milliyetçisi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, milliyetçi muhafazakâr ve seküler görüş başta olmak üzere bütün Türk milliyetçiliği görüşlerini benimseyen katılımcıların Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada elde edilen veriler, Nevşehir ilinde 2024 yılında 22 Türk milliyetçisi katılımcıdan elde edilen verilerle sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel çalışmalar araştırdıkları problemleri doğal ortamında sorgulamaya, anlamaya ve yorumlamaya çalışır (Guba ve Lincoln, 1994: 167; Klenke, 2016). Bu sebeple araştırmada, Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu hakkındaki öznel görüşlerinin doğal ortamından herhangi bir değişime uğramadan elde edilmesi amaçlandığından “nitel araştırma” yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada, Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu ile ilgili yaşantı ve deneyimlerini, bu yaşantıları ve deneyimleri neticesinde Alevi-Bektaşî inanç sistemine ve toplumuna yükledikleri anlamları, Alevi-Bektaşî inanç sistemini

ve toplumunu algılama biçimlerini ortaya koymak amaçlandığından çalışmada nitel araştırma desenlerinden “olgubilim” deseni tercih edilmiştir. Olgubilim çalışmaları, bireylerin yaşantılarının ve deneyimlerinin toplamından oluşur ve olgubilim çalışmalarında araştırmacılar ele aldıkları olgu hakkında ortak anlamlara ulaşmak için katılımcıların yaşantılarını ve deneyimlerini tanımlar (Edmons ve Kennedy, 2017). Olgubilim deseni, katılımcıların yaşantıları ve deneyimlerini nasıl yorumladıklarına, anlamlandırdıklarına ve katılımcılar arasındaki ortak noktalara ulaşmayı amaçlayan araştırmacılar tarafından kullanılır (Tekindal, 2021; Swanborn, 2010).

Araştırmanın Örneklemi ve Örneklem Belirleme Yöntemi

Nitel çalışmalarda büyük ve geniş örneklem ihtiyacı duyulmaması ve nitel çalışmaların görüşme ve gözlem teknikleri aracılığıyla verilere ulaşması; olgubilim deseninde ise örneklem araştırılan olguyla ilgili deneyimleri olduğu varsayıldığından çalışmada, araştırmanın yöntemine ve desenine uygun olarak “amaçlı örneklem” ve amaçlı örneklem stratejilerinden “kartopu örneklem” tercih edilmiştir. Amaçlı örneklemde araştırmacının amacı ön planda olup olasılığa yer verilmez. Araştırmalarda, araştırmacının amacı ve ele alınan olgu doğrultusunda belirli ölçütleri karşılayan, bilgi açısından zengin katılımcılar tercih edilir (Büyüköztürk vd., 2020: 92-93). Olgubilim çalışmalarında ise örneklem amaca yöneliktir ve olguyla ilgili deneyimi olan birkaç kişiden veriler toplanarak araştırılan olguyla ilgili derinlemesine ve ayrıntılı şekilde veriler elde edilir (Baker, Wuest ve Stern, 1992: 1355-1360; Starks ve Trinidad, 2007: 1372-1380). Kartopu örneklemde ise amaçlı örneklemle ulaşılan katılımcıdan veriler elde edildikten sonra olgu hakkında bilgi sahibi olduğunu düşündüğü ve bu doğrultuda önerdiği katılımcılara ve onların da önerdiği diğer katılımcılara ulaşarak örneklem oluşturulur ve veriler toplanır (Şahin, 2014: 111-130).

Araştırmada amaçlı örneklemde faydalanılarak Türk milliyetçisi olduğu bilenen katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilerek veriler elde edilmiş daha sonra da kartopu örneklem stratejisinden faydalanılarak bu kişilerin önerdiği diğer Türk milliyetçisi katılımcılara ulaşılmıştır. Bu sayede de araştırmanın güvenilirliği ve verilerin tarafsız bir şekilde elde edilmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi Nevşehir’de yaşayan farklı meslek, eğitim, yaş ve Türk milliyetçiliği görüşüne sahip 22 katılımcı oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem belirlenirken katılımcıların dini inanış biçimleri

dikkate alınmamıştır. Katılımcıların demografik verilerinden meslek, eğitim ve Türk milliyetçiliği görüşleri şu şekildedir:

Tablo 1. Katılımcıların demografik verileri

Katılımcıların Meslekleri	Sayı	Katılımcıların Eğitim Durumları	Sayı
Öğretmen	8	Doktora	1
Sağlık Personeli	2	Yüksek Lisans	4
Din Görevlisi	2	Lisans	16
Jeoloji Mühendisi	2	Ön Lisans	1
Avukat	1	Katılımcıların Türk Milliyetçiliği Görüşleri	Sayı
Emniyet Personeli	1		
Bankacı	1	Atatürk Milliyetçisi	10
Emekli	1	Milliyetçi Muhafazakâr	6
Psikolojik Danışman	1	Milliyetçi Sağ Görüş	1
Ev Hanımı	1	Milliyetçi Sol Görüş	1
Sendika İl Başkanı	1	Herhangi Bir Sınıflama Yapmayan	4
Öğrenci	1		

Tablo 1’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğu öğretmen olmak üzere sağlık personeli, din görevlisi gibi farklı meslek gruplarından oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakını yüksek öğrenim mezunu kişilerden oluşmaktadır. Katılımcılar, Türk milliyetçiliği görüşlerini ise Atatürk milliyetçisi, milliyetçi muhafazakâr, milliyetçi sağ, milliyetçi sol ve milliyetçi görüşünü herhangi bir sınıflamaya dahil etmeyen görüş şeklinde ifade etmişlerdir.

Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Araştırmada ele alınan olgu ile ilgili önyargısız ve tarafsız şekilde derinlemesine veriler toplanabilmesi, araştırma amacı doğrultusunda esnek ve sabit seçenekli yanıtlamayı sağlamak amaçlandığından yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacılar olgu üzerinde elde etmek istediği verilere ulaşabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme sorularını önceden hazırlar. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacılara ek sorular sorma avantajı da sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 134- 145). Araştırma konusu ile ilgili literatür taraması gerçekleştirilerek yarı yapılandırılmış görüşme formunun

kapsamı belirlenmiştir. Daha sonra kapsam ve dil geçerliliği açısından araştırma formu alanında uzman kişiler tarafından incelenmiştir. Görüşme formunun işlevselliği açısından da katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmeden önce 2 katılımcı ile pilot görüşmeler gerçekleştirilmiş, form üzerinde gerekli düzenlemeler yapılarak ve sonda soruları da eklenerek görüşme formuna son şekli verilmiştir. Ayrıca Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi etik kurulundan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın görüşme soruları aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmanın Görüşme Soruları

A) Demografik Sorular:
1- Öğrenim durumunuz nedir?
2- Mesleğiniz nedir?
3- Milliyetçi görüşünüz nedir?
B) Milliyetçi Grupların Alevi-Bektaşî İnanç Sistemine Yaklaşımlarını Ölçmeye Yönelik Sorular:
4- Bir milliyetçi olarak Alevi-Bektaşî inancına sahip kişiler hakkında düşünceleriniz nelerdir?
5- Alevilik-Bektaşilik ne demektir?
S. Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkında bilgi verebilir misiniz?
6- İslamiyet açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini nasıl konumlandırırsınız?
S. Sizce Alevilik-Bektaşilik İslam dairesi içerisinde midir? İçerisinde ise hangi yönden İslam diniyle benzerlikleri vardır? Dışarısında ise hangi yönden İslam'a ters düşmektedir?
7-Türk Kültürü açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini nasıl değerlendirirsiniz?
S. Alevilik-Bektaşilik Türk kültürünü yansıtmakta mıdır? Yansıtıyorsa hangi özellikleri Türk kültürünü yansıtmaktadır?
8- Hacı Bektaş Veli hakkında düşünceleriniz nelerdir?
9- Sizce Aleviler inanç kimliklerini toplumsal ve kamusal alanda paylaşma noktasında zorluklar yaşıyorlar mı? Yaşıyorlarsa ne gibi zorluklar yaşamaktadır?
D) Dilek, İstek, Temenni Noktasında İlave Düşünceleri Tespit Etmeye Yönelik Sorular:
10- Bir milliyetçi olarak toplumsal birliktelik için Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkında ilave etmek istediğiniz düşünceleriniz nelerdir?

Araştırmanın Veri Analiz Tekniği

Araştırmada veri toplamak amacıyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde aynı zamanda katılımcılardan izin alınarak ses kayıtları tutulmuştur. Ses kayıtları program yardımıyla word belgesi şeklinde yazıya dönüştürülmüş, kayıtlar tekrar dinlenerek metin ile ses kayıtları arasındaki farklılık olmamasına özen gösterilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler, içerik analizi ve betimsel analiz ile analiz edilmiştir. İçerik analizi ile önce görüşme sorusuyla ilişkili olabilecek bütün veri parçaları belirlenmiş daha sonra veri parçalarından 1. döngü kodlamalara geçilmiştir. 1. döngü kodlamadan sonra 2. döngü kodlamalar yapılmış, tekrarlanan kodlara frekans değerleri verilmiştir. Bu sebeple araştırmada frekans değerleri kişi sayısını değil, katılımcılar tarafından belirtilen görüşlerin tekrarlanma sayısını belirtmektedir. Aralarında anlam bütünlüğü ve benzerlik olan kodlar bir araya toplanmış ve bu kodlar sınıflandırılarak kategoriler elde edilmiştir. Elde edilen kategoriler ise tek bir tema altında birleştirilerek yargıya ulaşılmıştır. İçerik analizi ile ortaya konulan ve kategorilere ayrılan veriler betimsel analiz ile de yorumlanmıştır. Elde edilen bulguları desteklemek için de katılımcıların bazı görüşleri olduğu gibi aktarılmıştır. Araştırmanın etik boyutu göz önüne alınarak katılımcılar K1, K2, ... K22 şeklinde kodlanmış ve ses kayıtları kalıcı olarak silinmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın alt problemlerine yönelik olarak Türk milliyetçilerine yöneltilen görüşme sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılar kendilerine yöneltilen bazı sorulara birden çok cevap vermiş ya da hiç cevap vermemiştir. Bu sebeple frekans değerleri bu araştırmada görüş sayısını belirtmektedir. Elde edilen veriler kodlar, kategoriler, temalar şeklinde gösterilmiş ve temalardan yargılara ulaşılmıştır.

Türk Milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî Toplumu Hakkındaki Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî toplumu hakkındaki düşünceleri ile ilgili veri toplamak amacıyla kendilerine yöneltilen “Bir milliyetçi olarak Alevi-Bektaşî inancına sahip kişiler hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna 100 görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların belirttikleri görüşler içerisindeki kodlar olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Katılımcıların görüşleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî toplumu hakkındaki görüşleri

Tema	Kategoriler	F	Kodlar	f	%
Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi-Bektaşî inanç sistemini benimsemiş insanlar hakkındaki düşünceleri	Olumlu Düşünceler	82	Yardımlaşmayı seven insanlar	9	9
			Ülkesine, vatanın varlığına, birliğine önem veren insanlar	8	8
			İnsana değer veren bir anlayışa sahipler	6	6
			Dürüst insanlar	5	5
			Misafirperver insanlar	5	5
			İyi niyetli	3	3
			Ahlaklı insanlar	3	3
			Aydın insanlar	3	3
			Okuyan araştıran insanlar	3	3
			Milli duygular bakımından hassas insanlar	2	2
			Cana yakın insanlar	2	2
			Hak, hukuk, adalete önem veren insanlar	2	2
			Eğitime önem veren insanlar	2	2
			Farklı bakış açıları olan insanlar	2	2
			Hoş görülü insanlar	2	2
			Verdikleri sözleri yerine getirirler	2	2
			İbadetlerine ve inançlarına bağlı insanlar	2	2
			Türk milliyetçisi olduklarını düşünüyorlar	2	2
			Bizim eski inançlarımızı devam ettiriyorlar	2	2
			Empatisi yüksek insanlar	1	1
			Saygılı insanlar	1	1
			Mütevazî insanlar	1	1
			Bilgili ve kültürlü insanlar	1	1
			Müzik yeteneği olan insanlar	1	1
			Cömert insanlar	1	1
			Diğer insanları dışlamayan insanlar	1	1
			Siyasi olarak sol görüşe yatkınlar	1	1
			Örfi ve adetlerine çok bağlılar	1	1
			İnsanlık boyutları bize göre çok çok üste olan insanlar	1	1
			Hiçbir insana hiçbir canlıya zarar vermeyecek insanlar	1	1
			Yüce gönüllüler	1	1
			Tertemiz insanlar	1	1
			Arkadaşlıklar çok iyi	1	1
			Komşulukları çok iyi	1	1
			Hacı Bektaş Veli'nin düşünceleriyle, sözleriyle hareket ediyorlar	1	1
			Bizden olan insanlar	1	1
	Olumsuz Düşünceler	18	Aşırı alkol tüketmeleri	3	3
			Alevî olduğunu saklamaları	2	2
			Dedelere koşulsuz biat etmeleri, aşırı değer vermeleri	2	2
			Caminin yerine cem evlerinin kullanılması	1	1
			Kendinden olanlara ayrıcalık tanımaları	1	1
			Kendilerini dışlanmış hissetmeleri	1	1
			Alevî olmayanlarla yapılan evliliklere izin vermemeleri	1	1
			Alevîlik konusunda bilgi eksikliklerinin olması	1	1
			Camiye gelmemeleri	1	1
			Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinin okunmaması	1	1
			İnanç sistemlerinin bozulması	1	1
			Eskiden yaşanan olumsuz olayları devam ettirmelerinin birlik ve beraberliğe zarar vermesi	1	1
			İbadetlerinde alkol kullanmaları	1	1
			Abdest, namaz, hac gibi ibadetleri yerine getirmemeleri	1	1

Elde edilen verilere göre Türk milliyetçileri Alevi-Bektaşî toplumu hakkında büyük bir oranla olumlu düşüncelere sahiptirler. En çok belirtilen olumlu kodlardan yola çıkılarak Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî zümreler “yardımlaşmayı seven; ülkesine, vatanın varlığına, birliğine önem veren, insana değer veren bir anlayışa sahip, dürüst, misafirperver, iyi niyetli, ahlaklı, aydın, okuyan araştıran” insanlardır.

Alevi-Bektaşî zümreler Türk milliyetçilerine göre sosyal açıdan “yardımlaşmayı seven, insana değer veren, misafirperver, cana yakın, hoş görülü, saygılı, diğer insanları dışlamayan, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri iyi olan” bireysel olarak “dürüst, iyi niyetli, ahlaklı, sözünde duran, mütevazî, örf, adet ve inançlarına bağlı” vatandaşlık açısından “ülkesine, vatanın varlığına, birliğine önem veren; milli duygular bakımından hassas, hak, hukuk, adalete önem veren” kültür ve eğitim açısından ise “aydın, okuyan araştıran, eğitime önem veren, farklı bakış açıları olan, eski Türk inançlarını devam ettiren, bilgili ve kültürlü” insanlardır.

Türk milliyetçileri, olumlu görüşlerle birlikte düşük oranda da olsa Alevi-Bektaşî toplumu hakkında olumsuz olarak gördükleri düşüncelerini de belirtmişlerdir. Olumsuz olarak belirtilen görüşlerden birkaç tanesinin Alevi-Bektaşî inanç siteminden olan Türk milliyetçisi katılımcı tarafından da dile getirilmesi araştırmanın diğer bulgularından bir tanesidir. “Aşırı alkol tüketmeleri, Alevi olduğunu saklamaları ve dedelere koşulsuz biat etmeleri, aşırı değer vermeleri” Türk milliyetçileri tarafından Alevi-Bektaşî toplumu hakkında olumsuz olarak belirtilen görüşlerdendir.

Katılımcıların Alevi-Bektaşî toplumu hakkındaki düşüncelerinden birkaçı şu şekildedir:

K4: “Gerçekten çok harika insanlar. Birincisi, insanlık boyutları bize göre çok çok üstü. Önce insanlık boyutları çok iyi. Eee hayata hiçbir insana, hiçbir canlıya zarar vermeyecek insanlar. Bu insanların çok yüksek gönülleri yani yüce gönüllüler, gönülleri aşırı geniş. Hiçbir zaman hani birine bir kötülük yapacak ben bir Alevi hiç duymadım, görmedim etrafımda. Çok tertemiz insanlar. Hacı Bektaşî Velî’nin şeyinden düşünceleriyle, sözleriyle hareket ediyorlar. O yolda gitmeye çalışıyorlar her zaman. Olumsuz olarak da sadece Alevi olduğunu saklamaları benim garibime gitmişti. Onun dışında hiçbir tuhaf gelen bir davranışları yok. “

K13: “Ya genel olarak çok bilemem ama tanıdığım Alevi arkadaşlarım vardı. Yani o arkadaşlarımla da genelde olumlu şeyler gördüm. Gerçekten dürüst, yardımsever iyi insanlardı. Ama hani mesela Alevi olarak belki bizim gördüklerimiz öyledir ama yanlış da olabilir. Biraz alkol tüketimi fazlaydı. Yani biraz alkole düşkünlük vardı bence. Neden bilmiyorum. Belki o oradaki ortamdan kaynaklı. Onun dışında genelde iyilerdi. Daha çok okuyorlardı. Daha fazla farklı konularda sohbet edebiliyordum onlarla. Genelde daha aydın kişilerdi.”

Türk Milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi Hakkındaki Bilgilerine Yönelik Bulgular

Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkındaki bilgilerine yönelik veri toplanması amacıyla katılımcılara “Alevilik Bektaşilik ne demektir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan 2 tanesi konu hakkında bilgisi olmadığını belirtmiş, 20 katılımcı ise Alevilik konusunda 38, Bektaşilik konusunda ise 16 görüş belirtmişlerdir. Elde edilen veriler Alevilik ve Bektaşilik olmak üzere iki temaya ayrılmıştır. Katılımcıların belirttikleri görüşler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi-Bektaşî inanç sistemini hakkındaki görüşleri

Tema	Kategoriler	f	Kodlar	f	%
Alevilik (f=38)	İnsan Topluluğu	16	Hız. Ali taraftarları	4	10,52
			Hız. Ali'nin soyundan gelenler	3	7,78
			Hız. Ali'yi sevenler	3	7,89
			Hız. Ali'yi kendilerine lider olarak kabul edenler	2	5,26
			Hız. Muhammet'ten sonra Hız. Ali'nin lider olmasını isteyenler	2	5,26
			Hız. Ali'ye yapılan sıkıntıları ön planda tutanlar	1	2,63
			Hak, Muhammet, Ali inancına sahip topluluk	1	2,63
	Mezhep	7	Hız. Ali'ye inanan insanların ondan sonra oluşturdukları bir mezhep	3	7,78
			İslam içerisinde oluşmuş bir inanç şekli, bir mezhep	3	7,78
			Bektaşilikten bu tarafa gelen farklı bir mezhep	1	2,63
	İnanç Sistemi	7	Bektaşilikten önce olan bir inanç	3	7,78
			Hız. Ali ve 12 İmam'ın öğretilerini devam ettiren bir inanç	1	2,63
			Cem evlerinde müzik eşliğinde ibadet yapılan bir inanç	1	2,63
			Bektaşî tarikatı içerisinde yer alan bir inanç	1	2,63
			İnsanları alçak gönüllü olmaya, bunun yanında dürüst olmaya, insanlarla da güzel şekilde geçinmeye, birlik beraberlik içinde yaşamaya yönlendirmiş bir inanç sistemi	1	2,63
	Düşünce Sistemi	3	Hız. Ali'nin fikir ve düşüncelerini ön planda tutan bir düşünce sistemi	2	5,26
			İrk ayrımı yapmayan bir düşünce sistemi	1	2,63
	Kavram	3	Gizliliği (ibadetlerin gizli yapılması) esas alan bir kavram	2	5,26
			Bektaşîliği de içine alan çok kapsamlı bir kavram	1	2,63
	İdeolojik bir fikir	1	İslamiyet'ten sonra Hız. Ali tarafından ortaya çıkarılmış ve dünya geneline yayılmış İdeolojik bir fikir	1	2,63
	Yol	1	Hasan ve Hüseyin'in katledilmesinden sonra Hız. Ali'ye inanan insanların yeni bir yol çizip o yol üzerinden gelmeleri	1	2,63

Bektaşilik (f=16)	Tarikat	9	Aleviliğin içerisindeki ve Alevilerin de mensubu olduğu bir tarikat	2	12,50
			Aleviliğe göre daha gelişmiş, sistemli, profesyonel bir tarikat	2	12,50
			Kendine göre belirli kuralları olan, tasavvufi bir tarikat	1	6,25
			Türklerin Müslüman olduktan sonra Türk kültürüyle oluşturdukları bir tarikat	1	6,25
			İyiye güzeli anlatmaya çalışan, İslam'ın güzel yönlerini bize göstermeye çalışan bir tarikat	1	6,25
			Alevilerin kendilerine yapılan baskılardan kurtulmak için sığındıkları bir tarikat	1	6,25
			Hacı Bektaş Veli'nin ananeleri etrafında Anadolu'da ortaya çıkan bir tarikat	1	6,25
	İnsan Topluluğu	2	Hz. Ali taraftarları	2	12,50
	Kavram	2	Bektaşilik Aleviliğe göre daha açık (ibadetini gizlemeyen) bir kavram	2	12,50
	Düşünce sistemi	1	Etnik milliyetçilik gözetilen bir düşünce sistemi	1	6,25
	Mezhep	1	Hacı Bektaş Veli etrafında toplanan insanların oluşturduğu bir mezhep	1	6,25
	Kültür	1	Hacı Bektaş Veli tarafından oluşturulan bir kültür	1	6,25

Türk milliyetçilerine göre Alevilik “insan topluluğu, mezhep, inanç sistemi, düşünce sistemi, kavram, ideolojik bir fikir ve bir yoldur.” Bektaşilik ise “tarikat, insan topluluğu, kavram, düşünce sistemi, mezhep ve kültürdür.”

Türk milliyetçilerinin en çok belirttiği görüşlere göre Alevilik: Hz. Ali taraftarları olan, Hz. Ali'nin soyundan gelen, Hz. Ali'yi seven, Hz. Ali'yi kendilerine lider olarak kabul eden, Hz. Muhammet'ten sonra Hz. Ali'nin lider olmasını isteyen insan topluluğu; Hz. Ali'ye inanan insanların ondan sonra oluşturdukları ve İslam içerisinde oluşmuş bir inanç şekli, bir mezhep; Bektaşilikten önce olan bir inanç, Hz. Ali'nin fikir ve düşüncelerini ön planda tutan bir düşünce sistemi, gizliliği (ibadetlerin gizli yapılması) esas alan bir kavram, İslamiyet'ten sonra Hz. Ali tarafından ortaya çıkarılmış ve dünya geneline yayılmış İdeolojik bir fikir ve Hasan ve Hüseyin'in katledilmesinden sonra Hz. Ali'ye inanan insanların oluşturdukları ve bağlandıkları yeni bir yoldur.

Belirtilen görüşlere göre Bektaşilik ise Aleviliğin içerisindeki ve Alevilerin de mensubu olduğu, Aleviliğe göre daha gelişmiş, sistemli, profesyonel bir tarikat; Hz. Ali taraftarları olan insan topluluğu, Aleviliğe göre daha açık (ibadetini gizlemeyen) bir kavram, etnik milliyetçilik gözetilen bir düşünce sistemi, Hacı Bektaş Veli etrafında toplanan insanların oluşturduğu bir mezhep ve Hacı Bektaş Veli tarafından oluşturulan bir kültürdür.

K18 numaralı katılımcının Alevilik-Bektaşîlik hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

K18: “Ya aslında Alevilik ile Bektaşîlik birbirine çok benziyor ama aynı şeyler değil. Alevilikte işte daha çok önce de demiştim ya, hani bu peygamberimizin vefatından sonra işte Müslümanlar halifelik için mücadele ediyorlar diye. Yani bir kısmı Hz. Ali’nin tarafını başka bir kısım da diğerlerini tutuyor. Ayrışma oradan başlıyor zaten. Aleviler de işte Hz. Ali, şey taraftarı olan kimseler aslında. Şiiler de aynı şeyi savunuyorlar aslında. Ama Aleviler de işte daha önce belirttiğim gibi eski Türk inanışları da var. Yani onlarda ibadet yönünden de farklı Şiilerden. Bu açıdan bakınca da hani Alevilik İslam içerisinde oluşmuş bir inanç şekli, yani bir mezhep gibi gözüküyor. Bektaşîlikte aynı Aleviler gibi. Hz. Ali taraftarı olanlardan yani ama onlarda çok tarikatlaşmış gibiler. Yani kendi aralarında Aleviler inançlarını cem ibadeti falan yaparak işte köylerde cem evlerinde yerine getiriyorlar. Bektaşîler de tekkeler işte dervişler falan var. Sanki onlar tarikat gibi daha sistemliler onlara göre. Baktığımız zaman da Osmanlı’da Yeniçeriler de dini lider olarak Hacıbektaş Veli’yi seçmişler. Onlar da Bektaşî yani. Hani şu günümüzde işte dizilerden falan da görüyorsunuz, o zamanlar sanki devlette desteklemiş sanki Bektaşîleri. Tabi günümüzde kalmadı böyle şeyler, eskisi gibi değil yani.”

Türk Milliyetçilerinin İslam Dini Açısından Alevi-Bektaşî İnanç Sistemini Nasıl Konumlandırıdıklarına Yönelik Bulgular

Tür milliyetçilerinin İslam dini açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini nasıl konumlandırıdıklarına yönelik veri elde etmek amacıyla katılımcılara “İslamiyet açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini nasıl konumlandırırsınız?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcılar bu soru hakkında 36 görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşlerinden elde edilen kodlar İslam’ın içinde ve dışında olmak üzere iki kategoriye ayrılarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların İslam dini açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini konumlandırmaları

Tema	Kategoriler	f	Kodlar	f	%
İslam dini açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi	İslam'ın İçinde	30	İbadet yönünden farklılıklar olsa da İslam'ın içindedir	10	27,77
			Aynı Allah'a ve peygambere inandığımız için	8	22,22
			Diğer mezhepler gibi İslam'ın bir koludur	5	13,88
			İslam'ın ahlak, hoşgörü, insan sevgisi gibi öğretileri üzerine kurulmuş bir koludur	2	5,55
			İslam'ın tasavvufî boyutundan bir tanesidir	1	2,77
			İslamiyet içerisinde fakat sonradan biraz değişikliğe uğramıştır	1	2,77
			Sadece Hz. Muhammet'ten sonra lider olarak Hz. Ali'yi benimserler	1	2,77
			İslam'ın ibadetten çok inanç boyutu üzerinde yoğunlaşan bir mezhebidir	1	2,77
			Öz be öz Müslüman Türklerdir	1	2,77
			İslam'daki bütün mezhepler ve tarikatların dini böldüğü için	2	5,55
	İslam'ın Dışında	6	İbadet yönünden İslam'a uymadıkları için	1	2,77
			Kendilerini ayrı bir din gibi gördükleri için	1	2,77
			İslam'ın İbadet, inanç ve sünnet gibi esaslarına uymadıkları için	1	2,77
			Hacı Bektaş Veli'nin yolundan saptıkları için	1	2,77

Araştırmanın katılımcılarından elde edilen verilere göre Türk milliyetçileri %83 gibi büyük bir oranla Alevi-Bektaşî inanç sistemini İslam dini içerisinde görmektedirler. Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inanç sistemi “İslam dairesinde teşekkül etmiş diğer mezhepler gibi ibadet yönünden farklılıkları olsa da aynı Allah ve peygambere inanılan, İslam'ın ahlak, hoşgörü, insan sevgisi gibi öğretileri üzerine kurulmuş bir koludur.” Diğer taraftan Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inanç sistemi “İslam içerisinde olmasına rağmen sonradan biraz değişikliğe uğramış, Hz. Muhammet'ten sonra lider olarak Hz. Ali'yi benimsemiş, İslam'ın ibadetten çok inanç boyutu üzerinde yoğunlaşan bir mezhebi, İslam'ın tasavvufî boyutundan bir tanesidir ve Alevi-Bektaşî toplumu ise öz be öz Müslüman Türklerdir.”

Türk milliyetçilerinin bir kısmı ise Alevi-Bektaşî inanç sistemini İslam dini içerisinde görmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılara göre “İslam'daki bütün mezhepler ve tarikatlar dini bölmektedir.” Alevi-Bektaşî toplumu ve inanç sistemi ise “İbadet yönünden İslam'a uymadıkları, kendilerini ayrı bir din gibi gördükleri, İslam'ın ibadet, inanç ve sünnet gibi esaslarına uymadıkları, Hacı Bektaş Veli'nin yolundan saptıkları” için Türk milliyetçilerine göre İslam dini dışında olarak değerlendirilmişlerdir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

K6: “Bu konuyla ilgili şöyle bir yorumda bulunabilirim. Şimdi Alevilik de diğer mezheplerimiz gibi, bence bana göre İslam’ın bir kolu olduğunu düşünüyorum. Sonuçta bu Alevi kardeşlerimiz de Allah’a peygambere Kuran’a inanıyorlar. Tabi bazı ibadetler konusunda farklılıklar var. Hani onu şöyle örneklendirmek gerekirse, mesela biz Ramazan ayında tabi Ramazan orucu tutuyoruz. Biz de yine mesela aşure dediğimiz zamanlarda aşure de bizim için önemli. Alevi kardeşlerimiz de o zamanlara yaklaşık olarak hani süre olarak yanlış ifade etmeyim 12 gün gibi bir süre içerisinde onlar da oruç tutuyorlar. İşte biz namaz ibadeti için camiye gidiyoruz, onlar cem ibadeti yapıyorlar. Hani sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, ibadetler yönünden farklılıklar olsa da Alevi kardeşlerimizin de dediğim gibi benzer şeye sahip olduğunu düşünüyorum. Diğer mezhepler gibi bahsettiğim üzere başta ifade ettiğim üzere dinimizin bir kolu olduğunu düşündüm.”

K14: “Şöyle söyleyeyim, İslami çerçevede bir yeri var mıdır? Çok kesin konuşamam ama bence yoktur diye düşünüyorum. Çünkü biraz önce de dedik. Hani ister Alevilik olsun ister işte ne bileyim bir sürü tarikat var, cemaat var şimdi isimlerini söyleyemiyorum. Yani bunların hepsini ben aynı kalıba koyuyorum. Bence Alevilik de onlardan biri, mezhep de olabilir. Bu ya da bir kol gibi, bir ayrışma gibi de düşünülebilir. Yani bir çeşitliliktir diyelim, kültür açısından bakarsanız.”

Türk Milliyetçilerinin Türk Kültürü Açısından Alevi-Bektaşî İnanç Sistemini ve Toplumunu Nasıl Değerlendirdiklerine Yönelik Veriler

Türk milliyetçilerinin Türk kültürü açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini ve toplumunu nasıl değerlendirdikleri hakkında veri toplamak amacıyla katılımcılara “Türk kültürü açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusu sorulmuştur. 22 katılımcı içerisinde 21 tanesi Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumunun Türk kültürünü yansıttığı yönünde 44 görüş belirtmiş 1 katılımcı ise yansıtmadığı yönünde görüş belirtmiştir.

Tablo 6. Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Türk kültürü açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu hakkındaki görüşleri

Tema	Kategoriler	f	Kodlar	f	%
Türk Kültürü Açısından Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi ve Toplumu	Türk Kültürünü Yansıtmaktadır	44	Mezarlara, türbelere saygı ve ondan medet umma	8	17,77
			Kadına önem verilmesi ve ayırım yapılmaması	5	11,11
			Müzik aletleri (Bağlama) kullanmaları	5	11,11
			Ağaçlara bez bağlama ve dilek dileme	4	8,88
			Eski Türk inançlarını devam ettirmeleri	4	8,88
			İnsana verilen değer	3	6,66
			Ahlaki değerlere verilen önem	2	4,44
			Büyüklerle saygı gösterilmesi	2	4,44
			Türkçe ibadet yapılması ve Türkçeye önem vermeleri	2	4,44
			Soy olarak Türk ırkından olmaları	1	2,22
			Adak adama	1	2,22
			Muska yapma	1	2,22
			Geyik figürünün önemli olması	1	2,22
			Birlikte hareket etme	1	2,22
			Adaletle önem vermeleri	1	2,22
			İbadetlerle içki kullanma	1	2,22
			Kurşun döktürmek	1	2,22
			Dağlar, göller gibi tabiat unsurlarına önem vermeleri	1	2,22
	Türk Kültürünü Yansıtmamaktadır	1	Kendilerini ayrıcalıklı görmeleri ve Türk milletinden biraz daha dışlanmış gibi görmeleri	1	2,22

Katılımcılardan elde edilen verilere dayanılarak Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumunun “Türk kültürünü yansıttığı” yönünde yargıya ulaşılmıştır. Alevi-Bektaşî inanç sisteminde var olan ritüel ve inanışlardan “Mezarlara, türbelere saygı ve ondan medet umma, Kadına önem verilmesi ve ayırım yapılmaması, Müzik aletleri (Bağlama) kullanmaları, Ağaçlara bez bağlama ve dilek dileme, Eski Türk inançlarını devam ettirme, İnsana verilen değer, Ahlaki değerlere verilen önem, Büyüklerle saygı gösterilmesi, Türkçe ibadet yapılması ve Türkçeye önem vermeleri” Türk kültürünü yansıtan uygulamalardır. Bunlar dışında “Soy olarak Türk ırkından olmaları, Adak adama, Muska yapma, Geyik figürünün önemli olması, Birlikte hareket etme, Adaletle önem vermeleri, İbadetlerle içki kullanma, Kurşun döktürmek, Dağlar, göller gibi tabiat unsurlarına önem vermeleri” gibi Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumunda yapılan ritüeller ve inanışlar Türk kültürünü yansıtan diğer unsurlar olarak Türk milliyetçileri tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcılardan 1 tanesi ise Alevi-Bektaşî toplumunu hakkında “Kendilerini ayrıcalıklı görmeleri ve Türk milletinden biraz daha dışlanmış gibi görmeleri” şeklinde görüş belirterek Alevi-Bektaşî toplumunun Türk kültürünü yansıtmadığı yönünde görüş belirtmiştir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri aşağıda verilmiştir.

K12: “Evet, şimdi şöyle. Eski Türklerde benim bildiğim müzik aletleri bağlama kopuz. Bu tür şeyler çok kullanılıyordu. Alevilerin de cem törenlerinin bağlama kullandıklarını, müzik aletleri kullandıklarını biliyorum. Bunun dışında ıı eski Türkler mezarlara özel manalar, manalar yüklerlerdi. Eee, aynı şey türbeler ve mezarlar için, Aleviler için de önemli. Bir de ahlak konusu. Özellikle eski Türklerde çok önemliydi. Ben Alevilerin ahlak, ahlaki değerler yönünü de çok beğeniyorum. Çok önem verdiklerini biliyorum. Hatta çok hani kalıplaşmış sözleri vardı, eline beline, diline sahip olma. Bu da Alevilerin ahlak konusunda çok titiz davrandıklarını düşündürüyor.”

K14: “Alevilik Bektaşiliğin bence var. Hatta yani İslam’ın sonradan bizi çok fazla Araplaştırdığını düşünüyorum. Arap kültürünün çok büyük etkisinde kaldığımızı düşünüyorum. O yönden bakarsak bence Aleviler Eee Türk kültürünü bizlere göre daha fazla yansıtan insanlar. Hani ne bileyim ibadetlerinde mesela Türkçe olarak devam ettiriyorlar. Bildiğim kadarıyla sonra ibadetlerde yine işte saz eşliğinde kopuz eşliğinde söylemler, şarkılarla falan ya da ilahi mi demek lazım? Onların onlarla ibadetlerini yapıyorlar. Kadınlara mesela önem veriyorlar. Eski Türk kültüründe de öyleydi. Bu kadının değerli bir yeri vardı. Hâlâ yani Alevilerde kadın hakları daha ön plandadır, insan hakları bu tür şeylerde bence bizim Türk kültürümüze daha uygun hareket ettiklerini düşünüyorum. Biz sonradan sonraya çok Araplaşmışız.”

Türk Milliyetçilerinin Hacı Bektaş Veli Hakkındaki Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Türk milliyetçilerinin Hacı Bektaş Veli hakkındaki düşüncelerine yönelik veri toplamak amacıyla katılımcılara “Hacı Bektaş Veli hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar Hacı Bektaş Veli hakkında şahsiyeti, toplumsal boyutu, Türk dünyası açısından, İslam açısından, devlet açısından ve Alevi-Bektaşî inanç sistemi açısından 76 görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 7. Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Hacı Bektaş Veli hakkındaki düşünceleri

Tema	Kategoriler	F	Kodlar	f	%
Hacı Bektaş Veli	Şahsiyeti	24	Tasavvuf âlimlerinden, büyüklerinden biridir	7	9,21
			Anadolu (Türk) erenlerinden biridir	5	6,57
			Horasan erenlerindendir	3	3,94
			Dini üst boyutta yaşayan takva sahibi bir insan	2	2,63
			İbadetten öte inanmayı ve güzel ahlakı ön planda tutmuştur	2	2,63
			Vatanına, milletine bağlı büyük bir üstatır	1	1,31
			Tarikat lideridir	1	1,31
			Akla ve bilime önem vermiştir	1	1,31
			Sözleri ve şiirleriyle ön plana çıkmıştır	1	1,31
			İnsan, tanrı, doğa sevgisine dayanan hümanist bir yaşam felsefesi ve öğretisi vardır	1	1,31
	Toplumsal Boyutu	23	İnsanlar arasında sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü ve güzel ahlakı yaymıştır	11	14,47
			Halk arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında büyük etkisi vardır	7	9,21
			İnsanları iyiyi ve güzeli öğreterek onları doğru yola yönlendirmiştir	2	2,63
			İnsanlara ilim ve irfan öğretmiştir	2	2,63
			İnsanlara Allah'ı sevmeyi, anlamayı ve ilahi aşkı öğretmiştir	1	1,31
	Türk Dünyası Açısından	15	Anadolu'da Türk kültürünün yayılmasına katkı sağlamıştır	8	10,52
			Anadolu'nun Türkleşmesine katkı sağlamıştır	4	5,26
			Büyük bir Türk düşünürüdür	2	2,63
	İslam Açısından	9	Türklük için çok büyük bir değer	1	1,31
			İslam'ın (Anadolu) yayılmasına katkı sağlamıştır	8	10,52
			İslam filozofudur	1	1,31
	Devlet Açısından	3	Osmanlı Devlet yönetiminde öğretileri dikkate alınmıştır	2	2,63
			Yeniçeri ocağının kuruluşunda etkili olmuş	1	1,31
	Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi Açısından	2	Alevi-Bektaşî inancının yayılmasına katkı sağlamış	1	1,31
			Bektaşîliğin kurucusudur	1	1,31

Katılımcılardan elde edilen kodlardan yola çıkarak şahsiyeti açısından Türk milliyetçilerine göre Hacı Bektaş Veli “Tasavvuf âlimlerinden, büyüklerinden olan; dini üst boyutta yaşayan, takva sahibi, ibadetten öte inanmayı ve güzel ahlakı ön planda tutan, Anadolu (Türk) ve Horasan erenlerinden bir insandır.” Aynı zamanda Hacı Bektaş Veli “Vatanına, milletine bağlı büyük bir üstat olup akla ve bilime önem vermiş, sözleri ve şiirleriyle ön plana çıkmış; İnsan, tanrı, doğa sevgisine dayanan hümanist bir yaşam felsefesi ve öğretisi olan tarikat lideridir.”

Toplumsal boyutu açısından ise Türk milliyetçilerine göre Hacı Bektaş Veli “İnsanlar arasında sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü ve güzel ahlakı yaymış; halk arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında büyük etkisi olmuş, insanları iyiyi ve güzeli öğreterek onları doğru yola yönlendirmiş, insanlara ilim ve irfan öğretmiş; insanlara Allah'ı sevmeyi, anlamayı ve ilahi aşkı öğretmiş” bir insandır.

Türk dünyası açısından Hacı Bektaş veli “Anadolu’da Türk kültürünün yayılmasına ve Anadolu’nun Türkleşmesine katkı sağlamış büyük bir Türk düşünürü, Türklük için çok büyük bir değerdir.” İslam açısından ise “İslam’ın (Anadolu) yayılmasına katkı sağlamış İslam filozofudur”. Devlet açısından Hacı Bektaş Veli “Osmanlı Devlet yönetiminde öğretileri dikkate alınmış, Yeniçeri ocağının kuruluşunda etkili olmuş” birisidir. Alevi-Bektaşî inanç sistemi açısından ise Hacı Bektaş Veli “Alevi-Bektaşî inancının yayılmasına katkı sağlamış, Bektaşîliğin kurucusudur.”

Katılımcılardan K1 ve K3 numaralı katılımcının Hacı Bektaş Veli hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

K1: Valla Hacı Bektaş Veli Anadolu erenlerinden biridir. İşte İran’dan gelmiştir. Anadolu’da işte İslam’ı açtıran büyük tasarruf alimlerden bir tanesidir. İşte aynı Yunus Emre, Mevlâna gibi. Anadolu’ya katkıları işte dediğim gibi bu Anadolu erenleri buraya geldiğin zaman buradaki insanlara hem Anadolu İslam hem de Türk kültürünü aşılamışlardır. Birleştirici bir özelliği vardır zaten o resimde de gittiğiniz zaman Hacı Bektaş Veli’nin türbesine orada görürsünüz. Yani bir yanında geyik vardır, bir yanında aslan vardır. Bu farklı düşünceleri birleştirdiğini gösterir ki yani çok büyük katkıları olmuştur.

K3: Yani Hacı Bektaşî Veli hakkında bir tasavvuf büyüğü olduğunu düşünüyorum ki onların da Hacı Bektaşî Veli olsun, Tapduk Emre olsun, işte Mevlâna olsun. Bunların hepsinin hocası zaten hocaların hocası diye bilinen Ahmet Yesevi den itibaren geldiğine dikkat çekmekte fayda var. Bu insanlar özellikle Anadolu’nun kapıları Türklere açıldığı zaman 1071 Malazgirt Savaşı’yla beraber Anadolu’nun Türkleşmesinde çok ciddi anlamda bir efor sarf etmiş insanlardır ki Hacı Bektaşî Veli de bu konuda ciddi anlamda başı çeken insanlardan biridir. Osmanlı’da Yeniçeri ocağı zaten Bektaşî kültüründen gelmiştir ki Hacı Bektaşî Veli’nin öğretileri bu bağlamda ele alınmıştır. Mesela yine tasavvuf büyüklerinden evet Mevlâna vardır. Konya’da işte mektubât yazmıştır. Hani yönetim alanında İzzettin Keykavus, birtakım şeyler yazmıştır fakat söz konusu Hacı Bektaşî Veli ise direkt devlet yönetiminde onun öğretileri ele alınmıştır. Bu dediğim gibi yeniçeri ocağından görmek mümkün. Bu bağlamda halkın bir araya getirilmesinde, işte birlik ve beraberliğin sağlanmasında ve özellikle dini motiflerden ziyade Türk milliyetçiliği bağlamında öne çıkan gerçekten önemli bir insandır diyebiliriz ve hâlâ da günümüzde kendisinden söz ettirebiliyor.

Türk Milliyetçilerine Göre Alevi-Bektaşî İnancına Mensup İnsanların Toplumsal ve Kamusal Alanda İnanç Kimliklerini Paylaşma Noktasında Sorun Yaşayıp Yaşamadıklarına Yönelik Bulgular

Alevi-Bektaşî inancına mensup insanların toplumsal ve kamusal alanda inanç kimliklerini paylaşma noktasında sorun yaşayıp yaşamadıklarına yönelik veri toplamak amacıyla Türk milliyetçilerine “Sizce Aleviler inanç kimliklerini toplumsal ve kamusal alanda paylaşma noktasında zorluklar yaşıyorlar mı? Yaşıyorlarsa ne gibi zorluklar yaşamaktadırlar?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar Alevi-Bektaşî inancına mensup insanların sorun yaşadıkları, eskiden yaşadıkları şu an öyle bir durumun söz konusu olmadığı ve sıkıntı yaşamadıklarını ifade eden toplam 34 görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 8. Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi-Bektaşî inanç sistemini benimseyen kişilerin kamusal ve sosyal alanda inanç kimliklerini ifade etme noktasında yaşadıkları problemler hakkındaki düşünceleri

Tema	Kategoriler	F	Kodlar	f	%
Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Alevi ve Bektaşî inanç sistemini benimseyen kişilerin kamusal ve sosyal alanda inanç kimliklerini ifade etme noktasında yaşadıkları problemler hakkındaki düşünceleri	İnanç kimliklerini ifade etme noktasında Problem Yaşıyorlar	26	Toplumdaki ön yargılardan dolayı	7	20,58
			Toplumdan dışlanacaklarını düşündükleri için	5	14,70
			Toplum baskısı yüzünden	4	11,76
			İşe alımlarda adam kayırmacılık, cemaatçilik yapıldığı için	2	5,88
			Geçmişte yaşanan olumsuz olaylardan korktukları için	2	5,88
			Toplumda Alevilere karşı iyimser bir bakış açısı olmadığından	1	2,94
			Mülakat sisteminde işe alınmayacaklarını düşündükleri için	1	2,94
			X Partili belediyenin Alevi kimliğini çok iyi bildiği bir insanı da işe alınacağını düşünmüyorum	1	2,94
			Kamuya alımlarda insanların dini inancına bakıldığı için	1	2,94
			Aleviler aleviyim dediği zaman onlara sanki İslam adı altında değil de farklı bir dindenmiş gibi davranıldığı için	1	2,94
	Eskiden Problem Yaşıyorlardı, Şu Anda Yaşamıyorlar	7	Okullarda din dersleri Sünni kesime yönelik olduğu için	1	2,94
			Bence geçmişte daha çok yaşıyorlardı ama günümüze rahatlar	2	5,88
			Eskiden Alevilik deyince bir dinsizlik gibi bir şey anlaşıyordu toplumumuzda ve kimse Alevi olduğunu söylemiyordu. Ama herhangi bir problem yok şu anda. Aleviler rahatlıkla ben aleviyim diyebiliyorlar.	1	2,94
			Zorluk noktasında tabi eskiden daha fazla sıkıntı yaşadıklarını düşünüyorum ama günümüzde bu sıkıntıların olabildiğince azaldığı kanaatindeyim.	1	2,94
			Bu soruyu bir 15-20 yıl önce sorsaydınız bu soruya evet derdim ama şu an rahatlıkla Alevi olduklarını dile getirebiliyorlar.	1	2,94
			70'li yıllarda aleviyim demeye korkarlardı, çekinirlerdi ama şu an çok ciddi bir sorun yaşamadıklarını düşünüyorum.	1	2,94
	İnanç kimliklerini ifade etme noktasında Problem Yaşamıyorlar	1	Ülkemizde Alevi olsun veya diğer mezheplere bağlı olan kişiler olsun diğer dine mensup kişiler olsun istedikleri gibi o dine veya mezhebe mensup olduklarını ifade edebiliyorlar.	1	2,94

Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inancına mensup insanların toplumsal ve kamusal alanda inanç kimliklerini paylaşma noktasında sorun yaşamaktadırlar. Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî zümreler “Toplumdaki ön yargılardan, toplumdan dışlanacaklarını düşündükleri için, toplum baskısı yüzünden, işe alımlarda adam kayırmacılık, cemaatçilik yapıldığı için ve geçmişte yaşanan olumsuz olaylardan korktukları için” inanç kimliklerini toplumsal ve kamusal alanda dile getirememektedirler. Diğer taraftan Alevi-Bektaşî zümreler “Toplumda Alevilere karşı iyimser bir bakış açısı olmadığından, mülakat sisteminde işe alınmayacaklarını düşündüklerinden, kamuya alımlarda insanların dini inancına bakıldığından, Aleviyim dediği zaman kendilerine sanki İslam adı altında değil de farklı bir dindenmiş gibi davranıldığından ve okullarda din dersleri Sünni kesime yönelik olduğundan” inanç kimliklerini paylaşma noktasında sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Katılımcılardan bir kısmı ise “Eskiden Alevilik deyince toplumda dinsizlik gibi bir şey anlaşıldığını ve Alevilerin Alevi olduğunu söyleyemediğini, Aleviyim demeye korktuklarını ve çekindiklerini fakat günümüzde bu problemlerin azaldığını ve yaşanmadığını” belirtmişlerdir. Bir katılımcı ise “Ülkemizde Alevi olsun veya diğer mezheplere bağlı olan kişiler olsun diğer dine mensup kişiler olsun istedikleri gibi o dine veya mezhebe mensup olduklarını ifade edebiliyorlar.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

K4: “Evet yaşıyorlar. Biraz önce söylediğim gibi Alevi olduğunu ifade etme noktasında. Okulumuzda çalışan bir bayan vardı. Onunla başka bir arkadaşımız tanışmış. Daha sonra o bayan bize sizin okulunuza bir bayan varmış, o da Aleviymiş biz tanıştık dedi. Dedim bize neden söylememiş? Yani hemen açıklamıyorlar, söyleyemiyorlar bu konuda biraz çekingenler öyle söyleyeyim. Bizde Alevilerin inançları yanlış biliniyor. Çünkü eskiden kalma Alevilerle ilgili işte sözler, atasözleri, örneklemeler falan var. Onlardan dolayı bir yanlış algılama var, ön yargı var. Ön yargıdan dolayı insanlar saklıyor.”

K22: “Bundan önceki zamanlarda çok sıkıntılar çekiyorlardı. Yani kendilerinin işte Hacıbektaşlı olduğunu söylemekten, işte çoğunun belirli bir yani Alevi toplumlarının yaşadığı yerleri belirtmekte sıkıntılar çekiyorlardı. Ama bu günümüzde artık yavaş yavaş insanlar birbirlerini tanımaya başladılar. Bu sorunlar Alevi kültürünü bilmedikleri için kaynaklanıyordu. Örnek vereyim bir tane öğrencim dedi ki Ordu’dan dedi bizim bayramda misafirimiz geldi dedi. Hocam dedi, bunlar Alevi imiş ama bunlar iyi Aleviymiş. Dedim ki bu nasıl oluyormuş, yani Alevinin iyisi kötüsü mü olur? Çocuk o kültürü bilmediği için toplumdaki yanlış algı üzerinden onları iyi insanlar olarak görünce şaşırmış. Yani her toplumda iyi kötü vardır. Müslümanlar içerisinde de iyileri vardır kötüler. Yani toplumdaki Alevi-Bektaşî kültürünü bilmedikleri için ve toplumda bir yanlış algı oluşturulmaya çalışıldığından dolayı, aslında biz o olumsuz kültürü ortadan kaldırmamız lazım. Onlarla ortak kader birliği yaptığımızı ve bundan sonra da yapacağımızı ön plana çıkarmamız lazım.”

Türk Milliyetçiliği Görüşüne Sahip Toplulukların Türkiye’de Toplumsal Birliktelik Açısından Alevi-Bektaşî İnanç Sistemi Hakkındaki Dilek ve Temennilerine Yönelik Bulgular

Türk milliyetçilerinin Türkiye’de toplumsal birliktelik açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkındaki dilek ve temennilerine yönelik veri toplamak amacıyla katılımcılara ““Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Türkiye’de toplumsal birliktelik açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkındaki dilek ve temennileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar topluma, Diyanet İşleri Başkanlığına, devlete, sivil toplum kuruluşları ve medyaya, siyasilere ve Alevi-Bektaşî toplumuna olmak üzere toplam 62 görüş belirtmişlerdir.

Tablo 9. Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Türkiye’de toplumsal birliktelik açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkındaki dilek ve temennileri

Tema	Kategoriler	f	Kodlar	f	%
Türk milliyetçiliği görüşüne sahip toplulukların Türkiye’de toplumsal birliktelik açısından Alevi-Bektaşî inanç sistemi hakkındaki dilek ve temennileri	Topluma Yönelik Dilek ve Temenniler	43	Birlikte yaşıyorsak birbirimizin fikirlerine, inançlarına, görüşlerine saygılı olmak zorundayız	6	9,67
			Toplum olarak ön yargılardan uzaklaşmamız gerekiyor	5	8,06
			Kimsenin ırkına ya da dini inancına göre ayrımcılık yapmadan eşit olarak davranmalıyız	4	6,45
			Kişi bilmediğinin düşmanıdır. Bu sebeple birbirimizi çok iyi tanımamız ve sevmemiz gerekir	4	6,45
			Türk milletinin ayrılmaz parçası olan Alevilerle birlikte hareket etmeliyiz	3	4,83
			Hacı Bektaş Velî’nin insanlık ve hoşgörü bakımından öğretilerini örnek almamız gerekiyor	3	4,83
			Ülkemizde bulunan farklı ırklara ve insanların din ve inanç özgürlüğüne saygı göstermeliyiz	3	4,83
			Alevi Sünni gibi dini inanç ayrımı gözetmeden onların da bu ülkenin yapı taşlarından olduğunu kabullenmemiz gerekir	3	4,83
			İnsana insan olduğu için değer vermeliyiz	2	3,22
			Ortak değerlerimiz etrafında birleşmeliyiz	2	3,22
			Alevi olmayan kesimin Alevilere zorluk çıkarmaması lazım	1	1,61
			Herkes serbestlik alanı içinde özgürce yaşamalıdır	1	1,61
			Türk milliyetçiliği bağlamında bu insanlara daha fazla sahip çıkmamız gerektiğine inanıyorum	1	1,61
			Devletin devamlılığı için zaten öz Türk olan, öz kardeşlerimiz olan Alevilerle ırk birliği yapmamız gerekir	1	1,61
			Dış mihrakların, kendi aramızda huzursuzluk çıkarmak isteyen insanların sabotelerine gelmemiz gerektiğini düşünüyorum	1	1,61
			İnsanların inançları yüzünden avantaj sağlamadıkları ya da dezavantajlı olmadıkları bir ülke istiyoruz	1	1,61
			Toplumu bölecek söylemlerden uzak durmamız gerekiyor	1	1,61
			Birlik ve beraberlik içerisinde yaşamamız gerekiyor	1	1,61
	Diyanet İşleri Başkanlığına Yönelik Dilek ve Temenniler	7	Diyanet’in Alevi Sünni gibi ayrım yapmadan bütün inançlara eşit mesafede olması gerekmektedir	3	4,83
	Devlete Yönelik Dilek ve Temenniler	4	Devlet tarafından cem evlerinin desteklenmesi gerekmektedir	3	4,83
			Devletimizin ayrımcılık yapanlar hakkında yaptırımının olması gerekiyor	1	1,61
	Sivil Toplum Kuruluşlarına ve Medyaya Yönelik Dilek ve Temenniler	4	Ortaklaşa kültürel etkinlikler ve tanıtımlar sayesinde çok daha iyi noktaya geleceğimizi düşünüyorum	2	3,22
			Sivil toplum kuruluşlarının da farkındalık yaratmak açısından daha böyle aktivizm yaratmaları gerektiğine inanıyorum	1	1,61
			Dizi ve filmlerde Hacı Bektaş, Mevlâna gibi kişilerin hayatına yer verilerek topluma insan sevgisi aşılanmalı	1	1,61
	Siyasilere Yönelik Dilek ve Temenniler	2	Siyasilerin de toplumu bölecek uç söylemlerden uzak durmaları gerekiyor	2	3,22
	Alevi-Bektaşîlere Yönelik Dilek ve Temenniler	2	Alevilerin de kendilerini topluma tanıttıkları etkinlikler düzenlemeleri gerekiyor	1	1,61
			Cem evlerine isteyen gidip katılabilmeli	1	1,61

Türk milliyetçileri toplumsal birliktelik açısından en çok topluma yönelik dilek ve temennilerde bulunmuşlardır. Türk milliyetçileri toplumsal birlikteliğin sağlanması için en çok “Türkiye’de yaşayan toplulukların birbirlerinin fikirlerine, inançlarına, görüşlerine saygı göstermesi; toplum olarak ön yargılardan uzak durulması, kimsenin ırkına ya da dini inancına göre ayrımcılık yapmadan eşit olarak davranılması, Türkiye’de yaşayan toplulukların birbirlerini çok iyi tanıması ve sevmesi, Türk milletinin ayrılmaz parçası olan Alevilerle birlikte hareket edilmesi, Hacı Bektaş Veli’nin insanlık ve hoşgörü bakımından öğretilerini örnek almamız, ülkemizde bulunan farklı ırklara ve insanların din ve inanç özgürlüğüne saygı göstermemiz, Alevi Sünni gibi dini inanç ayrımı gözetmeden onların da bu ülkenin yapı taşlarından olduğunu kabullenmemiz” gerektiğini belirtmişlerdir.

Türk Milliyetçileri Diyanet İşleri Başkanlığının “Alevileri ve cem evlerini resmi olarak tanıması, Alevi Sünni gibi ayırım yapmadan bütün inançlara eşit mesafede olması” gerektiğini belirtmişlerdir. Devlete yönelik olarak da “devlet tarafından cem evlerinin desteklenmesi ve toplumda ayrımcılık yapanlar hakkında devletin yaptırım uygulaması” gerektiğini şeklinde dilek ve temennide bulunmuşlardır. Sivil toplum kuruluşlarının “toplumda birlikteliğin sağlanması katkı sağlayacak kültürel etkinlikler düzenlemesi, toplumsal birliktelik farkındalığı oluşturacak aktiviteler düzenlemesi, dizi ve filmlerde Hacı Bektaş Veli, Mevlâna gibi kişilerin hayatına yer verilerek topluma insan sevgisi aşılanması” gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılara göre siyasilerin ise “toplumu bölecek uç söylemlerde bulunmaktan uzak durmaları” gerekmektedir.

Türk milliyetçilerine göre toplumsal birliktelik için Alevi toplumunun “kendilerini toplumun diğer unsurlarına tanıtabilecek etkinlikler düzenlemeleri ve cem evlerine diğer dini inanca mensup kişilerin katılmasına müsaade edilmesi gerektiği” şeklinde dilek ve temennilerini dile getirmişlerdir.

Katılımcıların Türkiye’de toplumsal birliktelik için dilek ve temennilerinden bazıları şu şekildedir:

K1: “Valla öncelikle birbirimizi çok iyi tanımamız ve sevmemiz gerektiğine inanıyorum. Yani kişi bilmediği şeyin düşmanıdır. Önce bir Alevi kimdir? Bektaşî kimdir? Alevi-Bektaşî kardeşlerimizin inançları, görüşleri nelerdir? Bunları çok iyi bilmemiz gerekiyor. Çünkü bulunduğumuz yerden mesela çıktığımız zaman topluma sorsak Aleviliği, dediğim gibi çok farklı lanse ediyorlar. Bize de öyle lanse ettiler. Hatta ben ilk görevim için Alevi köyüne gittiğimde gitmek istemedim ama içlerine

girdiğimiz zaman çok farklı insanlar olduğunu gördük. Toplumda ön yargıdan biraz uzaklaşmamız gerekiyor. Birbirimizi çok iyi tanımamız, fikirlerini tanımamız ve fikirlerine saygı duymamız gerekir.”

K18: “Hımm sonuçta, baktığımızda yani ülkemizde yaşayan Aleviler açısından olsun, diğer dinlere inanan insanlar açısından olsun. Onlara ön yargıyla yaklaşmalıyız. Din ve vicdan özgürlüğü diye bir şey var isteyen istediği inanca sahip olabilir. Hatta ateist de olabilir, inanmayabilirsin. Aleviler açısından baktığımızda da onlar da bizim hem din kardeşimiz hem de ırk olarak kardeşimiz yani. İbadetleri farklı diye yani onları yadırgayacak mıyız? Diyanet işleri Başkanlığımız da hani ülkemizde sadece Sünni Müslümanlara sahiplenilen bir kurum olmamalı bence. Yani Alevilerin de işte bazı talepleri var işte cem evleri gibi. Hani onların yapım aşamasındaki yapılan şeyler gibi onların da ibadetlerini rahatça yerine getirebilmeleri için işte cem evlerinin yapımlarına, işte giderlerine falan vesaire, yani bütçe ayırması gerekir bence. Aslında sıkıntılar insanların birbirlerini tanımamalarından, tanımadıkları bilmedikleri şeylere de ön yargıları davranmalarından kaynaklanıyor. Bence eskiden problemler daha çoktu ama şimdi insanlar birbirlerini tanıdıkça daha hoşgörülü olabiliyorlar. Alevi toplumu açısından da biraz daha kendilerini tanıtmaları lazım. Sanki onlar da bu konuda biraz eksikler yani bana öyle geliyor. Yani mesela cem evlerine falan isteyen gidip katılabilmeleri. Hacı Bektaş Veli kutlama programları gibi programlar daha çok olmalı. İşte Aleviler kendilerini topluma tanıtacak etkinliklere daha fazla yer vermeli bence.”

Sonuç

Araştırmada Türk milliyetçilerinin büyük bir çoğunluğunun (%82) Alevi-Bektaşî toplumu hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî zümreler, sosyal açıdan yardımlaşmayı seven, insana değer veren, misafirperver, cana yakın, hoş görülü, saygılı, diğer insanları dışlamayan, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri iyi olan; bireysel olarak dürüst, iyi niyetli, ahlaklı, sözünde duran, mütevazı, örf, adet ve inançlarına bağlı; vatandaşlık açısından ülkesine, vatanın varlığına, birliğine önem veren, milli duygular bakımından hassas, hak, hukuk, adalete önem veren; kültür ve eğitim açısından ise aydın, okuyan, araştıran, eğitime önem veren, farklı bakış açıları olan, eski Türk inançlarını devam ettiren, bilgili ve kültürlü insanlardır.

Türk milliyetçilerinin az da olsa Alevi-Bektaşî toplumu hakkında olumsuz düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Alevi-Bektaşî toplumunda alkollü içecek tüketiminin fazla olması, Alevi olduklarını saklamaları, dedelere koşulsuz bağlılıkları, eskiden yaşanmış olumsuz olayları sürekli dile getirmeleri ve ibadetlerde Sünnî anlayışa uyuşmayan bazı ibadet ve uygulamaları Türk milliyetçileri tarafından olumsuz olarak belirtilen görüşlerdir.

Alevilik Türk milliyetçilerine göre insan topluluğu, mezhep, inanç sistemi, düşünce sistemi, kavram, ideolojik bir fikir ve bir yoldur. Bektaşilik ise tarikat, insan topluluğu, kavram, düşünce sistemi, mezhep ve kültürdür. Alevilik: Hz. Ali taraftarları olan, Hz. Ali'nin soyundan gelen, Hz. Ali'yi seven, Hz. Ali'yi kendilerine lider olarak kabul eden, Hz. Muhammet'ten sonra Hz. Ali'nin lider olmasını isteyen insan topluluğu; Hz. Ali'ye inanan insanların ondan sonra oluşturdukları ve İslam içerisinde oluşmuş bir inanç şekli, bir mezhep; Bektaşilikten önce olan bir inanç, Hz. Ali'nin fikir ve düşüncelerini ön planda tutan bir düşünce sistemi, gizliliği (ibadetlerin gizli yapılması) esas alan bir kavram, İslamiyet'ten sonra Hz. Ali tarafından ortaya çıkarılmış ve dünya geneline yayılmış İdeolojik bir fikir ve Hasan ve Hüseyin'in katledilmesinden sonra Hz. Ali'ye inanan insanların oluşturdukları ve bağlandıkları yeni bir yoldur. Bektaşilik ise Aleviliğin içerisindeki ve Alevilerin de mensubu olduğu, Aleviliğe göre daha gelişmiş, sistemli, profesyonel bir tarikat; Hz. Ali taraftarı olan insan topluluğu, Aleviliğe göre daha açık (ibadetini gizlemeyen) bir kavram, etnik milliyetçilik gözetken bir düşünce sistemi, Hacı Bektaş Veli etrafında toplanan insanların oluşturduğu bir mezhep ve Hacı Bektaş Veli tarafından oluşturulan bir kültürdür.

İslam açısından Türk milliyetçilerinin büyük bir çoğunluğuna (%83) göre Alevi-Bektaşî inanç sistemini İslam dini içerisindeki. Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inanç sistemi; İslam dairesinde teşekkül etmiş diğer mezhepler gibi ibadet yönünden farklılıkları olsa da aynı Allah ve peygambere inanılan, İslam'ın ahlak, hoşgörü, insan sevgisi gibi öğretileri üzerine kurulmuş bir koludur. Alevilik-Bektaşilik sonradan biraz değişikliği uğramış olsa da Hz. Muhammet'ten sonra lider olarak Hz. Ali'yi benimsemiş, İslam'ın ibadetten çok inanç boyutu üzerinde yoğunlaşan bir mezhebi, İslam'ın tasavvufi boyutundan bir tanesidir. İslam'ın dışında olarak belirtilen görüşlerde ise sadece Alevilik açısından değil bütün mezheplere yönelik olarak İslam'ı böldüğü gerekçesiyle bir olumsuz düşünceye sahip olunduğu ve Alevi-Bektaşî inanç sisteminin Sünnî mezhep çerçevesinde değerlendirilerek Sünnî anlayışa uymayan ibadet ve uygulamalarının olumsuz olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Türk kültürü açısından ise Türk milliyetçilerine göre Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu Türk kültürünü yansıtmaktadır. Alevi-Bektaşî ritüellerinden mezarlara, türbelere saygı ve ondan medet umma, müzik aletleri (bağlama) kullanma, ağaçlara bez bağlama ve dilek dileme, adak adama, muska yapma, kurşun döktürme Türk kültürünü yansıtan ritüellerdir. Toplumsal boyutta ise insana değer verilmesi, ahlaki değerlerin önemli olması, büyüklere saygı gösterilmesi, kadına önem verilmesi ve ayırım yapılmaması Türk kültürünü yansıtan uygulamalardır. Eski Türk inanışlarını yansıtmaları bakımından dağlar, göller gibi tabiat unsurlarına önem vermeleri, Türkçe ibadet yapılmaları ve Türkçeye önem vermeleri, ibadetlerde içki kullanmaları Türk milliyetçilerine göre Türk kültürünü yansıtan uygulamalardır.

Hacı Bektaş Veli ise Türk milliyetçilerine göre insanlar arasında sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü ve güzel ahlaki yaymış, halk arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasında katkı sağlamış, Anadolu’da Türk kültürünün ve İslam’ın yayılmasına katkı sağlamış tasavvuf âlimlerinden, büyüklerinden biridir.

Türk milliyetçilerine göre ülkemizdeki din ve vicdan özgürlüğü noktasında Alevi-Bektaşî zümreler kamusal ve toplumsal alanda inanç kimliklerini ifade etme noktasında problem yaşamaktadırlar. Özellikle toplumdaki ön yargılardan, toplumdaki dışlanma korkusu ve toplum baskısı gibi sebeplerle Alevi-Bektaşî zümreler kamusal ve toplumsal alanda inanç kimliklerini tam olarak rahat bir şekilde ifade edememektedirler. Fakat günümüzde toplumsal ve kamusal alanda eskiye oranda daha rahat ve özgürlükçü bir yaklaşımla karşılaşmaktadırlar.

Tartışma

Araştırmamızın Alevi-Bektaşî inanç sisteminin Türk kültürünü yansıtan unsurların bulgularından olan adalet sistemine verilen önem, ibadetlerde dem alınması, ibadetlerin Türkçe yapılması ve ahlaki değerlere önem verilmesi Demir’in (2020) “Anadolu Aleviliğinde eski Türk kültüründeki gelenek-göreneklerin izleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından farklı olarak ulaşılan sonuçlardır. Aleviliğin Türk kültürünü yansıtan unsurlarına yönelik araştırmamızda ulaşılan diğer sonuçlar ise Demir’in çalışmasında elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Türk kültürü açısından değerlendirildiğinde araştırmamıza katılan Türk milliyetçilerinin görüşlerinden ulaşılan sonuçlara göre Alevi-Bektaşî zümreler, “soy olarak Türk ırkından olan öz Türklerdir.” Araştırmamıza katılan Türk milliyetçilerinin

hemen hemen hepsi Alevi-Bektaşî zümrelerin eski Türk inançlarını devam ettirerek Türk kültürünü yansıttığını belirtmişlerdir. Türk kültürünü yansıtmaları açısından çalışmamızda ulaşılan sonuçlarla Ateş'in (2010) "Türkiye'de milliyetçilik, yurttaşlık ve Aleviler: 'Öz-Türkler' ve 'Heretik Ötekiler?'" başlıklı doktora tez çalışması ve Telek'in (2012) "Soytürkçülerden milliyetçi muhafazakârlığa Türkiye'de milliyetçi siyasetlerin Aleviliğe bakışı (1930-1980)" başlıklı yüksek lisans tez çalışması benzerlik göstermektedir. Fakat araştırmamıza katılan hiçbir Türk milliyetçisi, Alevi-Bektaşîleri "öteki" olarak değerlendirmemiştir. Bu açıdan araştırmamızda ulaşılan sonuçlar, Ateş ve Telek'in çalışmalarında elde ettikleri sonuçlardan farklılık göstermektedir. İslamiyet açısından değerlendirildiğinde ise Ateş (2010) ve Telek (2012) çalışmalarında Alevi-Bektaşî zümrelerin teolojik açıdan Türk milliyetçilerine göre hurufat ve sapkınlık olarak değerlendirildiği sonucuna ulaşmışlardır. Fakat çalışmamızda Türk milliyetçilerinin hemen hemen hepsi Alevi-Bektaşî inanç sistemini İslamiyet dairesi içerisinde bir inanç sistemi ya da mezhep olarak değerlendirmişlerdir.

Öneriler

Türk milliyetçilerinin ülkede toplumsal birliktelik için ifade ettikleri dilek ve temennilerinden yola çıkarak araştırmanın öneriler bölümü oluşturulmuştur. Buna göre bir toplumda birliktelik saygı ve hoşgörü unsurları üzerine inşa edilebilir. Bu sebeple Türkiye'de toplumsal birliğin sağlanması Türk toplumunu meydana getiren bütün toplulukların birbirlerinin inançlarına, fikirlerine, yaşam tarzlarına saygı gösterilmesi ve hoşgörü göstermesi ile mümkündür. Hem devlet hem de toplumu meydana getiren bireyler kimsenin etnik yapısına, dini inancına karşı ön yargıyla yaklaşmamalıdır. Özellikle dini inançlara saygı gösterilmeli, toplumdaki her birey dini inancını kendi serbestlik alanı içerisinde rahatça yaşayabilmelidir. Bu açıdan Türk toplumundaki bireylerin ve özellikle de siyasilerin toplumu ayrıştıracak ve bir kesimi itham edecek uç söylemlerden uzak durması gerekmektedir. Toplumda birlikteliğe katkı sağlayacak ortak değerler etrafında birleşmemiz gerekmektedir. İnsana insan olduğu için değer verilmeli, insan sevgisi ve hoşgörü açısından Hacı Bektaş Veli gibi Türk toplumunda önemli olan şahsiyetlerin öğretileri etrafında birleşilmelidir. Nihayetinde insanların dini inançları sebebiyle avantaj sağlamadığı veya dezavantajlı olmadığı bir ülke inşa etmek, toplumsal barış, ülkemizin gelişmesi ve geleceği açısından oldukça önem arz etmektedir.

Araştırmanın katılımcıların temennilerine dayanarak toplumsal birliktelik açısından devlete, siyasilere ve Diyanet İşleri Başkanlığına önemli görevler düşmektedir. Devletin ve Diyanet İşleri Başkanlığının Alevi-Bektaşî toplumunu ve inancını benimsemesi, mezhepsel veya dini inanç bakımından ayrılık gözetmemesi, Alevi-Bektaşî toplumunun dini ritüellerini toplu olarak yerine getirdikleri cem evlerine destek olmaları gerekmektedir. Ayrıca toplumda ayrımcılık yapanlara devlet olarak yaptırım uygulanması gerekmektedir. Özellikle toplumda ayrışmalara ve bölünmelere yol açacak uç söylemlerden siyasilerin uzak durmaları gerekmektedir.

Toplumda hoşgörü ve saygı hususunda farkındalık ve birliktelik yaratmak amacıyla sivil toplum kuruluşları da daha aktif bir şekilde çalışmalıdır. Medya kuruluşları ise ülkemizde toplumsal birlikteliğe katkı sağlayacak, topluma insan sevgisi aşılayacak yayınlar yapmalı bu yayınlarda Hacı Bektaş Veli, Mevlâna gibi hoşgörü önderlerinin öğretilerine yer verilmedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara dayanak Türk milliyetçilerinin Alevi-Bektaşî inanç sistemi ve toplumu hakkında fazla bilgi sahibi olmadığı ve yaşanan problemlerin asıl kaynağının bilgi eksikliği olduğu görülmüştür. Bu sebeple Türk toplumunu meydana getiren bütün toplulukların birbirlerini tanımalarına yardımcı olacak kültürel etkinlikler düzenlenerek bireylerin birbirlerini yakından tanımaları sağlanmalıdır. Bu hususta da özellikle devlete, sivil toplum kuruluşlarına, derneklere ve Alevilik-Bektaşilik konusunda araştırma yapan akademisyenlere/araştırmacılara büyük sorumluluk düşmektedir.

KAYNAKÇA

- ARTAN OK, Mihriban (2024). *Mehdilik ve Şabkulu Ayaklanması*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- ARTAN, Mihriban (2023). Horasan Erenlerinden Hacı Bektaş Veli'nin İnsan Sevgisi ve Fütuhat Anlayışı. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi -İhtisaslaşma Özel Sayısı-*. 200-212.
- ATEŞ, Kazım (2010). *Türkiye'de Milliyetçilik, Yurttaşlık ve Aleviler: "Öz-Türkler" ve "Heretik Ötekiler"?* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (1992). *Ordinaryüsün FabiŞ YanlıŞları*. İstanbul: Baysan Yayın ve Basım A.Ş.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1976). *Sıyn Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baha Said (2006). *Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Abî ve Nusayrî Zümreleri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BAHARLU, İlgar, AKIN, Erdem ve ARTAN OK, Mihriban (2024). *Geçmişten Geleceğe, Yedi'den Yetmiş'e Hacıbektaş ve Hümkâr Hacı Bektaş Veli*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BAHARLU, İlgar, ARTAN OK, Mihriban, AKIN, Erdem ve IŞIK, Güllü (2024). *Serçeşme'den Katreler; Temel Değerler Bağlamında Hacı Bektaş Veli ve Özlü Sözleri*. Nevşehir: Net Kitaplık.
- BAKER, Cynthia, WUEST, Judith ve STERN, Phyllis Noerager (1992). "Method Slurring: The Grounded Theory/ Phenomenology Example". *Journal of Advanced Nursing*. 17. 1355-1360.
- BARDAKÇI, Cemal (1940). *Anadolu İşyanları*. İstanbul: Rıza Koşkun Basımevi.
- BARDAKÇI, Cemal (1945). *Kızılbaşlık Nedir*. İstanbul: Işık Matbaası.
- BARKAN, Ömer Lütfi. (2021). *İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener vd. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- DEMİR, Cihan (2020). *Anadolu Aleviliğinde Eski Türk Kültüründeki Gelenek-Göreneklerin İzleri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- DÜNDAR, Fuat (2002). *Millî Ezşber: Saf Türk-Karışık Öteki* (Cilt 4). Ankara: İletişim Yayınları.
- EDMONDS, William Alex and KENNEDY, Thomas Dalziel (2017). *Phenomenological Perspective. In An Applied Guide To Research Design: Quantitative, Qualitative, And Mixed Method*. New York: Sage Publications.
- GÖKALP, Ziya (2004). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdulkaki (1932). "Anadolu'da Heteredoks İnançlar". *Atsız Mecmua*. (13). 17.
- GUBA, Egon Gotthold and LINCOLN, Yvonna Sessions (1994). "Competing Paradigms In Qualitative Research". *Handbook of Qualitative Research*. 2(105). 163-194.
- GÜNALTAY, Mehmed Şemseddin (1916). *Hurâfâtın Hakikata*. İstanbul: Tevsi-i Tıbaat Matbaası.

- KANSU, Mazhar Müfit (1988). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk ile Beraber*. Ankara: TTK Yayınları.
- KILIÇ, Murat (2017). Cumhuriyetin ilk yıllarında dinin denetlenmesi ve muhafazası meselesi. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9(18). 295-317.
- KIESER, Hans Lukas (2005). *İskalanmış Barış – Doğu Vilayetlerinde Misyonerlik, Etnik Kimlik ve Devlet 1839-1938*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KLENKE, Karin (2016). *Qualitative Research In The Study Of Leadership*. Leeds: Emerald Group Publishing Limited.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad (2005). *Anadolu'da İslamiyet*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- NUR, Rıza (1942). “Türk Nasyonalizmi”. *Tanrıdağ*. (1). 4- 6.
- NUR, Rıza (1968). *Hayat ve Hatıratım*. İstanbul: Altındağ Yayınevi.
- OCAK Ahmet Yaşar (2011). *Orta Çağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci (Kolonizatör) Derviş yahut Vefâyye ve Yesevîyye Gerçeği: Dede Garkın ve Emîrci Sultan (13. Yüzyıl)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2018). *Türk Süfiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2020). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SALCI, Vahit Lütfi (1942). “Trakya'da Türk Kabileleri”. *Türk Amacı*. (5). 314.
- STARKS, Helene and TRINIDAD, Susan Brown (2007). “Choose Your Method: A Comparison Of Phenomenology, Discourse Analysis, And Grounded Theory”. *Qualitative Health Research*. 17(10). 1372-1380.
- SÜMER, Faruk (1960). “Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler Mi Geldi”. *Belleten*. 24(96). 567- 594.
- SWANBORN, Peter (2010). *Case study research: What, Why and How?* New York: Sage Publications.
- ŞAHİN, Baki vd. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ŞAHİN, Yasin (2023). “Ahmet Yaşar Ocak, Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (105). 369-374.
- ŞENER, Cemal (1989). *Alevilik Olayları*. İstanbul: Yön Yayınları.
- TANKUT, Hasan Reşit (1938). *Nusayriler ve Nusayrilik Hakkında*. Ankara: Ulus Basımevi.
- TANKUT, Hasan Reşit (2000). *Zağalar Üzerine Sosyolojik Tetkikler*. Ankara: Kalan Yayınları.
- TEKİNDAL, Satılmış (2021). *Nitel, Nitel, Karma Yöntem Araştırma Desenleri ve İstatistik*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- TELEK, Gönül (2012). *Soytürkçülerden Milliyetçi Muhafazakârlığa Türkiye'de Milliyetçi Siyasatlerin Aleviliğe Bakışı (1930-1980)*. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- TURAN, Osman (2016). *Seçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- VORHOFF, Karin (2003). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilikle İlgili Akademik ve Gazetecilik Nitelikli Yayınlar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, Rıza (2021). *Aleviliğin Doğuşu Kızılbaş Süfiliğin Toplumsal ve Siyasal Temelleri (1300-1501)*. İstanbul: İletişim Yayınları.